

ИНФОТЕКА

ОРГАНИЗАЦИЈА НА
ПОТРОШУВАЧИТЕ
НА МАКЕДОНИЈА

ФИНАНСИСКИ УСЛУГИ

 Препорака

 Преглед

0. АКТУЕЛЕН СОВЕТ
1. ПОТРОШУВАЧИТЕ И ПЛАТНИОТ ПРОМЕТ
2. ШТЕДЕЊЕ
3. ЗАЕМИ И ,КРЕДИТИ,
ЛИЗИНГ
4. ДРУГИ БАНКАРСКИ
УСЛУГИ
5. МЕНИЦА-КАКО
СРЕДСТВО И
ИНСТРУМЕНТ ЗА
ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА
ПЛАЌАЊЕТО
6. ОСИГУРУВАЊЕ
7. ХАРТИИ ОД
ВРЕДНОСТ-
ОБВРЗНИЦИ

„Оваа публикација, беше овозможена во рамките на програмата CIVICA Mobilitas - имплементирана од ЦИРа и финансиски поддржана од SDC. Овде наведените мислења се мислењата на авторот/ите и нужно не ги рефлектираат мислењата на ЦИРа и SDC“.

0. АКТУЕЛЕН СОВЕТ

Информирајте се за Законот за заштита на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити

1. ПОТОШУВАЧИТЕ И ПЛАТНИОТ ПРОМЕТ

1.1 Начини на вршење на платен промет на потрошувачите (физички лица):

1.2 Безготовински платен промет на потрошувачите

1.3 Потрошувачки картички

1.4 Патнички чекови

1.5 Брз трансфер на пари

1.6. Сметки/депозити на потрошувачите

2.ШТЕДЕЊЕ

2.1 Штедење во банка

2.2 Дали готовината треба да се чува дома?

2.3 Штедни влогови -штедни книшки

2.4 Осигурување на депозити на потрошувачите

3. ЗАЕМИ , КРЕДИТИ, ЛИЗИНГ

3.1 Заеми

3.2 Потрошувачки кредити

3.3 Лизинг

4. ДРУГИ БАНКАРСКИ УСЛУГИ

4.1 Менувачки работи

4.2 Сефови

5. МЕНИЦА - КАКО СРЕТСТВО И ИНСТРУМЕНТ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПЛАЌАЊЕТО

5.1 Што е меница ?

5.2 Колку видови на меница постојат

5.3 Со кој вид на меница најчесто се сретнуваат потрошувачите и на што треба да внимаваат?

6. ОСИГУРУВАЊЕ

6.1 Што е тоа осигурување и дали мора да се осигурам ?

6.2. Осигурување на лица

6.3. Осигурување на имот

6.4 Европски извештај за незгода

6.5. Инвестициски фондови

6.6. Доброволен пензиски фонд

7. ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ -ОБВРЗНИЦИ

7.1 Обврзници

7.2 Државни обврзници за стари штедни влогови

7.3 Државни обврзници за денационализација

7.4 Акции

0. АКТУЕЛЕН СОВЕТ

ИНФОРМИРАЈТЕ СЕ ЗА НОВИОТ ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА НА ПОТРОШУВАЧИТЕ ПРИ ДОГОВОРИ ЗА ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТИ

Закон за заштита на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити е донесен во Службен весник бр.63/07

Прочитајте ја брошурата :„Водич низ законот за заштита на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити“.

1. ПОТОШУВАЧИТЕ И ПЛАТНИОТ ПРОМЕТ

1.1. НАЧИНИ НА ВРШЕЊЕ НА ПЛАТЕН ПРОМЕТ НА ПОТРОШУВАЧИТЕ (ФИЗИЧКИ ЛИЦА):

Потрошувачите во Република Македонија можат да вршат плаќања и наплати во домашни и странски средства за плаќање.

Платниот промет во земјата се врши во националната валута, освен во слободните царински продавници (на аеродромите во Скопје и Охрид) каде плаќањата на купената стока се врши во девизи.

Приливите и одливите на потрошувачите во/од странство се вршат во странски средства за плаќање, со тоа што во официјалниот платен промет плаќањата/наплатите се вршат исклучително само во валутите кои котираат на курсните листи:

EMU	EUR	Евро
Австралија	AUD	Австралиски долар
Канада	CAD	Канадски долар
Данска	DKK	Данска круна
Јапонија	JPY	Јапонски јен
Норвешка	NOK	Норвешка круна
Шведска	SEK	Шведска круна
Швајцарија	CHF	Швајцарски франк
Голема Британија	GBP	Британска фунта
САД	USD	Американски долар

Платниот промет потрошувачите можат да го вршат готовински и безготовински. Кај нас, за разлика од развиените земји, се уште доминира готовинскиот платен промет. Меѓутоа, во последните години и кај нас благодарение на воведувањето на трансакциските сметки и експанзијата на платежните картички на малопродажниот пазар оваа навика постепено се менува.

Предноста на концептот на безготовинското плаќање (плаќање со пренос на средства од сметка на сметка или плаќање со платежни картички) во однос на готовинското се состои од повеќе аспекти, како:

- неносење на готовина,
- сигурност на плаќањето,
- нечување на поголеми суми пари дома,
- камата на средствата кои се на сметка,
- постоење на деказ дека нешто сме платиле и сл..

За безготовинското плаќање со пренос на средства од сметка на сметка

 1.2 1.3.

1.2. БЕЗГОТОВИНСКИ ПЛАТЕН ПРОМЕТ НА ПОТОШУВАЧИТЕ

Платни инструменти кои се користат во платниот промет во земјата ,пропишани со Упатството за формата и содржината на платните инструменти за вршење на платниот промет во земјата се:

- Уплатница (образец ПП 10)
- Налог за исплата на готовината (образец ПП 40)
- Уплатница за исплата на готовина (образец ПП41)
- Налог за пренос (образец ПП 30)
- Збирен налог за пренос (на товар на еден налогодавач во полза на еден примач со повеќе основи - образец ПП 31)
- Налог за плаќање на јавни приходи (образец ПП 5 0);
- Налог за плаќање на придонеси од плати () (еден налогодавач во полза на еден или повеќе примачи –(образец ПП 53)

1.3. ПОТРОШУВАЧКИ КАРТИЧКИ

ЗОШТО КАРТИЧКИТЕ СЕ СЕ ПОПРИСУТНИ?

Почитувани потрошувачи, замислете си ваква сцена: влегувате во продавница во која нема продавачи само долги гондоли со производи. Вие ги ставате во голема количка, со картичката, која ја носите со себе ги допирате специјалните линии од кои картичката ги внесува цените на производите кои сте ги купиле, одите на излезот, паметната картичка ја допирате до автоматот кој автоматски од Вашето салдо во банка го симнува износот за купените производи, нема редови пред касата, нема нервозни касиери, нема грешка при куцањето.....Ова Ви изгледа сосема далечно, како сцена од научно фантастичен филм.....

Од својот персонален компјутер преку Интернет склучувате договор за туристичко патување, ги плаќате сметките или нарачувате производи со внесување на бројот на картичката.....ваквиот начин на користење услуги и купување производи веќе неколку години е присутен во Република Словенија. Ова и не е така далеку од нас.....

На вратите на голем број трговци и даватели на услуги ги препознавате, логата, сликите, заштитните знаци, трговските марки на различни картички.Кај нас најприсутни Eurocard master Card, VISA, Diner Club, American Express.

Зошто Ви служат паричните картички. каде можете да добиете некоја од овие картички под кои услови, дали е добро да поседувате една или повеќе картички ????

Почитувани потрошувачи Ви се случило ли да појдете да купувате и готовината која ја носите со себе да не биде доволна за она што сте одлучиле да го купите. Редот во банка е голем, а Вие имате само малку време до затворањето на продавницата. Утредента повторно ќе треба да возите, да барате и платите за паркинг и можеби одбраниот производ ќе биде продаден.

Паричникот Ви е преполн со банкноти од мал износ и изгледа како да има-те премногу пари, секогаш кога ќе застанете пред блгајничката парите паѓаат и не се доволно средени а Вашата соседка вади една од своите картички во уреден паричник и ја плаќа својата сметка.

Постојат многу причини за, но постојат и причини против поседувањето на кредитни картички.

ПРИЧИНИ ЗА:

1. ШТЕДЕТЕ ВРЕМЕ;
2. НЕ СЕ ИЗЛОЖУВАТЕ НА РИЗИК ОД НОСЕЊЕ ГОТОВИНА СО СЕБЕ;
3. СО НЕКОИ КАРТИЧКИ МОЖЕТЕ ДА ПОДИГНЕТЕ КЕШ БЕЗ ЧЕКАЊЕ РЕД ВО БАНКА ОД КЕШ АВТОМАТИТЕ НЕЗАВИСНО ОД РАБОТНОТО ВРЕМЕ НА БАНКИТЕ;
4. МОЖЕТЕ ДА КУПУВАТЕ НА РАТИ;
5. ДЕВИЗНИТЕ КАРТИЧКИ СЕ ОСОБЕНО ДОБРИ ЗА ПАТУВАЊА ВО СТРАНСТВО; ЗА НЕКОИ ЗЕМЈИ ПОЛЕСНО СЕ ДОБИВА И ВИЗА АКО ИМАТЕ ДЕВИЗНИ ПАРИ-ЧНИ КАРТИЧКИ;
6. ИМАТЕ МОЖНОСТ ЗА ПЛАЌАЊЕТО НА НЕКОИ ДОМАШНИ СМЕТКИ СО ТРАЕН НАЛОГ;
7. ПОСТОЈАТ СЛУЖБИ НА КОИ МОЖЕТЕ 24 ЧАСА ДА ИМ СЕ ОБРАТИТЕ ВО СЛУЧАЈ КАРТИЧКАТА ДА ВИ Е УКРАДЕНА ИЛИ ИЗГУБЕНА.

ПРИЧИНИ ПРОТИВ:

1. ПОСТОЈАТ УСЛОВИ КОИ ТРЕБА ДА ГИ ИСПОЛНИТЕ ЗА ДА СТАНЕТЕ СОПСТВЕНИК НА КАРТИЧКА;
2. НАЈЧЕСТО ТРЕБА ДА ПЛАЌАТЕ ГОДИШНА ЧЛЕНАРИНА;
3. КАЈ НАС НЕ МОЖЕТЕ ДА КУПУВАТЕ СО КАРТИЧКА ВО ПОГО-ЛЕМИОТ БРОЈ НА КОЛОНИЈАЛНИ ПРОДАВНИЦИ;
4. КАЈ НАС ПОДИГАЊЕТО НА КЕШ НА ОДДЕЛНИ КРЕДИТНИ КАРТИЧКИ Е ВРЗАНО СО ПЛАЌАЊЕ КАМАТА КОЈА Е ОБИЧНО ДОСТА ВИСОКА;

КАКВИ ВИДОВИ КАРТИЧКИ ПОСТОЈАТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА?

Постојат двострани и т.н тространи картички.

Кај двостраните картички договорот и определени привелегии се помеѓу трговецот и потрошувачот. Вакви се картичките од типот на Верна, Орка-спорт, Тинекс и други кои се на име. Некои пак други картички, како што се картички на некои трговци не се на име, туку на доносител и тие на потрошувачите им обезбедуваат определен попуст при купувањето или возењето со такси или користење на некоја друга услуга .

Тространите картички се вид на договор, кој го склучуваат од една страна издавачот на картичката и потрошувачот, а од друга страна трговците и давателите на услуги и издавачот на картичка. Така, ако има ваков договор трговецот или давателот на услугата го истакнува овој знак на видно место, а имателот на картичката потрошувачот може да плати со својата картичка.

Постои уште поделба на домашни (денарски) и девизни картички. Некои картички се во исто време и домашни и девизни со нив можете да добивате услуги и да купувате и дома и во странство. Некои картички се единствено девизни со нив можете да купувате и добивате услуги и дома и во странство, но сметките се валутни (евра или долари). Со домашните-денарските исклучиво во Република Македонија.

Постои разлика и во тоа дали картичката е кредитна или платежна. Платежната (дебитна) картичка значи дека сумата, која сакате да ја потрошите треба да ја имате на сметка. Тоа се постигнува со електронски читач кој е директно поврзан со трговецот или давателот на услуга и јавува дали потрошувачот смее и колку пари смее да потроши. Другиот вид на картички е кредитната картичка која на потрошувачот до одреден лимит му дозволува да троши со тоа што во одреден период треба да ги надомести потрошените пари. Издавачот на картичката во случај на кредитна картичка го финансира потрошувачот до одредена сума, оваа сума потрошувачот е должен да ја уплати во определен временски период како што е договорено.

1.4. ПАТНИЧКИ ЧЕКОВИ

Вакви чекови има повеќе: Виса (Виса со стар дизајн, Виса Interpayment со двоен потпис), Thomas Cook Master Card (Thomas Cook Master Card, Master Card патнички чекови со два потписа), American expres.

Чековите кои ги напоменавме со двоен потпис, имаат две линии за потпис на горниот дел, што овозможува две лица да ги потпишат и да ги делат. Само еден од двата сопственика треба да биде присутен за да стави контра потпис на патничкиот чек со двоен потпис. Контра потписот мора да се согласува со еден од двата оригинални потписи на горниот дел од чекот.

Кај други пак, чекови со два потписа, има две линии со потпис отпечатени една на друга во долниот дел од чекот (потпис на сопственикот - 1 и потпис на сопственикот - 2. Основата на просторот за потпис треба да изгледа незнатно осенчена). Само еден купувач треба да биде присутен при реализирање на чекот.

Некои од патничките чекови се со еден потпис. Кога го купувате чекот, пред банкарскиот службеник се потпишувате, најчесто тоа е во горниот дел од чекот. При реализација на истиот, се потпишувате со истиот потпис во долниот дел на чекот. Важно е да се напомене дека не смеете да го потпишувате чекот без присуство на службено лице. Битно е да сте полнолетен и во двата случаи со Вас да носите пасош.

Овие чекови се добри за патување во странство, затоа што се лесни за реализирање, односно секоја банка ќе ги прими. Во поново време некои амбасади, кога барате виза, ги бараат на увид овие чекови.

Треба само да се обратите во некоја банка, да отворите сметка во еур или усд (во зависност од тоа во каква валута Ви требаат чековите) и на сметката да ги вложите парите. Банката ќе ја задолжи Вашата сметка и ќе ви издаде, продаде, патнички чекови, со апоени какви Вие сакате.

Доколку ги искористите чековите во странство е во ред. Доколку не, по враќањето во земјава, ќе ги вратите чековите во банката од каде ги купивте, односно овде ќе ги реализирате. Автоматски ќе добиете пари на Вашата сметка.

Препорачливо е со Вас да ја носите спецификацијата за издаден чек, бидејќи може да Ви ја побараат во странство. На спецификацијата има сериски број на чекот издаден од одредена банка.

За оваа услуга банките наплаќаат провизија и при продажба и при враќање на патничкиот чек. Обично тоа е некој симболичен фиксен износ во денари и изнесува околу 1% од вредноста на чекот.

1.5. БРЗ ТРАНСФЕР НА ПАРИ

Услугата брз трансфер на пари за потрошувачите физички лица:

Оваа услуга која со глобализацијата на економијата станува се понеопходна, е достапна кај повеќе банки, но и други правни лица во Република Македонија. За потрошувачите оваа услуга значи можност за брз трансфер на пари низ целиот свет, односно дека парите се достапни на располагање „во истиот момент“ откако ќе се испратат.

Сите граѓани кои имаат потреба да испратат или примат пари во готово, за приватни или службени потреби, а притоа да бидат сигурни дека тоа може да го сторат на безбеден и брз начин, може да го користат Western Union Money Transfer сервисот.

Испраќање на пари:

- Дојдете во најблиската експозитура на банка или друг провајдер на услугата брз трансфер на пари (пред секоја стои табла на Вестерн Унион) и нивните референти ќе го пополнат формуларот за Вас;
- За секоја испорака на пари со пополнетиот формулар ќе добиете потврда со контролен број;
- Известете го примачот за трансферот на пари и соопштете му го контролниот број и износот што сте го испратиле.
- Месечниот лимит за испраќање на парични средства изнесува до 2.500,00 ЕУР.

Примање на пари:

- Испраќачот е потребно да ве извести кога ви се испратени пари преку агент на Western Union Money Transfer и на кој износ;
- Дојдете во најблиската експозитура на банка или друг провајдер на услугата брз трансфер на пари и пополнете го формуларот за подигање на пари;
- По проверка на контролниот број и вашите лични податоци, парите ќе ви бидат исплатени.
- Дневно ограничување е 5.000 ЕУР за прием на пари.
- Примачот не плаќа провизја за пристигнатите средства.

За испраќање и/или подигање на пари потребен ви е важечки документ за идентификација – лична карта или пасош.

Трансакциите се реализираат само во две валути евра и долари.

Провизијата за испорака за пари се наплаќа во денари.

Главните карактеристики и придобивки на Western Union трансферот на пари се:

Сигурност:

Секој трансфер може да се следи користејќи го контролниот број за трансфер на пари, со што се гарантира дека Вашите пари се спремни за исплата брзо и тоа само на примачот.

Брзина:

Парите се спремни да се подигнат само неколку минути* откако се пратени. Western Union користи напредна технологија и уникатна компјутерска мрежа насекаде во светот, што овозможува плаќањето да се изврши веднаш.

Достапност:

Постојат повеќе од 300.000** локации насекаде во светот каде што испраќачите и примачите можат да ги испратат или подигнат своите пари. Не е неопходно да имате сметка во банка. Повеќето агенти се достапни да Ве услужат преку целиот ден, преку целата недела и преку целата година.

* Подлежи на времето на работење и различните временски зони.

** Во некои земји услугата на праќање пари не е достапна, така што клиентите можат само да подигаат пари.

1.6. СМЕТКИ/ДЕПОЗИТИ НА ПОТРОШУВАЧИТЕ

Видови на сметки/депозити на потрошувачите (физички лица)

Потрошувачите во Република Македонија можат да имаат два вида на сметки:

- ❑ трансакциските сметки преку кои ексклузивно се врши платниот промет во денари и во девизи
- ❑ видови на сметки и штедни книшки кои служат во принцип за штедење од кои не може да се врши платен промет ниту да се подигаат или уплаќаат денари и/или девизи директно, туку само преку трансакциските сметки.

Трансакциска сметка

Претставува основна сметка која секој граѓанин кој прима пари од правни лица или нешто плаќа на правни лица мора да ја има.

Платниот промет во земјата се извршува исклучително преку трансакциски сметки. Трансакциската сметка треба да ја користите за сите уплати и исплати кои ќе ги правите на / од тековна сметка, штедна книшка, платежна картичка, кредит и сл.

На оваа сметка ќе ја добивате својата плата, пензија, авторски и други хонорари, надомест на штета по осигурителни полиси, боледувања, камати на депозити и воопшто сите уплати во ваша корист од страна на правни лица.

Овие сметки се отвораат исклучително кај банките и граѓанинот може да има вакви сметки кај една или повеќе банки.

Карактеристики на трансакциските сметки:

- ◆ Повеќевалутна сметка;
- ◆ Нуди широк спектар на можности за безготовинско плаќање;
- ◆ Можете да располагате со Вашите средства во секое време;
- ◆ Можете да подигате готовина без провизија на сите банкомати на банката кај која е отворена сметката;
- ◆ Можност за дозволено пречекорување на Вашата сметка, ако е договорено со банката;
- ◆ Нуди можност за плаќање на Вашите редовни месечни трошоци преку траен налог;
- ◆ Нуди можност за користење на електронско банкарство за физички лица (кај дел од банките).

За отворање на трансакциски сметки граѓанинот пополнува/ потишува:

- ▶ Барање за отворање на трансакциска сметка;
- ▶ Пријава на овластени лица за располагање со средствата на трансакциската сметка;
- ▶ Договор за отворање и водење на трансакциска сметка

При отворање на оваа сметка потребна ви е важечка лична карта или пасош.

ДЕПОЗИТНИ СМЕТКИ/ШТЕДНИ КНИШКИ

Претставуваат класични депозити на физички лица, кои можат да бидат во девизи или во денари. Овие депозити можат да бидат по видување, што означува депозит кај кој средствата се секогаш на слободно и неограничено на располагање на потрошувачот или орочени, што означува депозити кај кои потрошувачот за определен (однапред договорен) период се откажува од правото да ги користи орочените денари или девизи. Овие депозити можат да бидат со или без отказан рок.

При изборот на видот на депозит за штедење, потрошувачот треба да има во предвид дека: депозитите во денари носат во принцип повисоки камати од депозитите во девизи, исто како што орочените депозити носат значително повисоки камати од депозитите по видување.

Вакви депозити во денари можеме да отвориме кај банка или штедилница, а депозите во девизи само кај банките.

За отворање штедна книшка граѓанинот пополнува/поттишува:

- ▶ Формулар кој потрошувачот го добива од банката, односно штедилницата;
- ▶ Договор за депозит (орочен или по видување).

При отворање на овие депозити потребна ви е важечка лична карта или пасош.

2. ШТЕДЕЊЕ

2.1. ШТЕДЕЊЕ ВО БАНКА

Банките во Република Македонија работат според Уставот, Законот и донесуваат општи услови за работење, формуларни договори за одредени односи во кои стапуваат со клиентите (потрошувачите) кои можат да бидат различни и кои во крајна линија доведуваат до различен економски ефект.

За некои општи услови на работење и за формулираните договори податоци можете да добиете и преку Интернет, но, понекогаш е подобро тоа да Ви го објаснат банкарските службеници, а во случаи кога доверувате за Вас голема заштеда можете да консултирате и финансиски експерт.

Пред да Ви кажеме нешто повеќе за штедењето еве еден мал речник за основните поими кои ќе ги користиме:

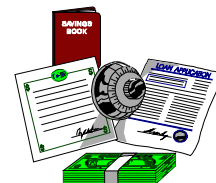
- ❖ **БАНКА**- е правно лице чија основна дејност е прибирање на депозити и нивно целосно или делумно пласирање во кредити и други инвестиции за нејзина сметка ;

- ❖ **ПОШТЕНСКА БАНКА**- е единствено правно лице во Република Македонија основано согласно Законот за банки, при што еден од основачите и акционерите задолжително мора да биде јавното претпријатие Македонски пошти или негов правен следбеник ;

- ❖ **БАНКАРСКИ РАБОТИ**- се следниве финансиски активности:

- прибирање на депозити,
- пласирање на прибраните депозити во кредити или др. инвестиции за сметка на банката и
- други активности кои со закон се дадени да ги вршат исклучиво банки;

- ❖ **ДЕПОЗИТ** е побарување на други субјекти од банката во пари, со или без камата или надомест од било кој вид, наплатливи веднаш или на определен рок, зависно од договорените услови при положување на депозитот ;

- ❖ **ДОГОВОР ЗА ПАРИЧЕН ДЕПОЗИТ** е склучен кога банката се обврзала да прими, депонентот да положи кај банката определен паричен износ. Со овој договор банката стекнува право да располага со депонираните пари и е должна да ги врати според условите предвидени во договорот.

- ❖ **ПОВРЗАНИ ФИЗИЧКИ ЛИЦА** - физичките лица се сметаат за поврзани доколку едното физичко лице е сопруг, ридител или дете на физичко лице.

- ❖ **КАПИТАЛ** е нето вредност на банката (или сопствени средства на банката), утврдени како разлика меѓу активата и вкупните обврски на банката согласно со МЕТОДОЛОГИЈАТА НА Народната Банка на Република Македонија ;

- ❖ **КРЕДИТ** е обврска за одобрување на одреден износ на пари во замена за отплата на одобриот и неподмирени износ, заедно со каматата, или провизијата пресметана на тој износ ;

- ❖ **КРАТКОРОЧНА ХАРТИЈА ОД ВРЕДНОСТ** е хартија од вредност со рок на пристигнување на наплата до една година ;

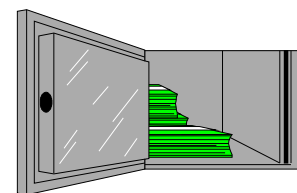
- ❖ **ДОЛГОРОЧНА ХАРТИЈА ОД ВРЕДНОСТ** е хартија од вредност со рок на пристигнување на наплата подолг од една година ;

- ❖ **ФИЛИЈАЛА** е организационен дел правно зависен од банката кој директно извршува финансиски активности или дел од финансиските активности ;

- ❖ **ПРЕСТАВНИШТВО** е дел на странска банка или друга странска финансиска организација, без статус на правно лице. Преставништвото може да го истражува пазарот во областа на финансиското - банкарското работење и да го преставува основачот ил е смее да врши банкарски работи ;

- ❖ **ФИНАНСИСКА ИНСТИТУЦИЈА** е правно лице кое не е банка, но извршува една или повеќе од следниве активности : одобрување на кредити, девизно-валутни работи, издавање на парични картички, економско-финансиски консалтинг, финансиски лизинг, факторинг, работи во врска со хартии од вредност

за своја сметка и за сметка на комингентот, чување, управување со хартии од вредност и предмети од благородни метал и др;

- ❖ **ШТЕДЕН ВЛОГ** е паричен депозит на физички лица кај банка што се вложува со писмен документ како денарски или девизен депозит и се состои од главнина и камата.

ДОГОВОР ЗА ПАРИЧЕН ДЕПОЗИТ

****Какви се односите меѓу Вас и банката кога постои договор за паричен депозит?***

Врз основа на договорот за паричен депозит банката отвара сметка во корист и врз товар на која ги запишува сите побарувања и должења што ќе произлезат од работите со Вас како депонент или за Ваша сметка со трет.

Дали може некои побарувања да се исклучат од запишување?

Да. Не се запишуваат во сметката оние побарувања односно должења за кои договорните страни ќе се договорот да ги исклучат.

Што треба да стори банката ако сметката стане пасивна?

Банката е должна да врши исплати од сметката во границите на расположливите средства.

Ако банката извршила една или повеќе уплати и исплати во рамките на договорот за депозит, кои ја стават сметката пасивна, за тоа мора без одлагање да го извести депонентот кој е должен веднаш да превземе мерки за да се отстрани долговното салдо.

Дали Банката може да пресмета камата за време на пасивното салдо?

Доколку Банката исплати налог од депонентот за кој тој нема пари на салдото, односот станува договор за кредит и Банката може да наплатува камата. Затоа депонентот е должен веднаш да ги уплати овие пари.

Каков може да биде паричниот депозит?

Паричниот депозит може да биде повидување или орочен, со отказан рок и без отказан рок, со посебна намена и без намена.

Ако не е спротивно договорено, се смета дека сметката на паричниот депозит е повидување, па Вие имате да располагате со дел или со целото салдо во секој момент.

Банката е должна да Ве известува за секоја промена на состојбата на Вашата сметка.

Банката е должна на крајот од секоја година, а ако е тоа договорено или вообичаено и почесто да прати извештај за состојбата на сметката (салдо).

Каде се испраќаат налозите за располагање со депозитот?

Ако меѓу Вас и Банката не е договорено поинаку налозите за уплата и исплата од Вашата сметка се упатуваат во седиштето на банката кај која сте ја отвориле сметката.

Депонентот од договорот за депозит нема така широки можности во поглед на располагање со средствата од депозитот како вложувачот од договорот за штедење. Штедачот во поглед на располагањето не е врзан за деловната единица (седиштето) на банката во која ги вложил средствата за штедење.

Дали е можно кај една банка или кај повеќе нејзини делови да отворам повеќе сметки?

Во случај кога една банка или кај повеќе нејзини деловни единици сте отвориле повеќе сметки, секоја од овие сметки е самостојна.

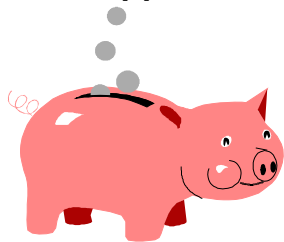
Дали Банката за депонираните средства е должна да ми плати камата?

Банката плаќа камата на средствата што се депонирани кај неа, доколку со закон не е определено поинаку.

Височината на каматата се утврдува со договорот за депонирање на средствата, а ако со договорот не е предвидено ништо важи најниската каматна стапка што се применува во местото на исполнувањето на штедните влогови повидување.

По ова се разликува текобната сметка од банкарскиот депозит. Врз основа на договор за банкарска тековна сметка банката не мора да одобрува камата, а има право на провизија за извршената услуга.

2.2. ДАЛИ ГОТОВИНАТА ТРЕБА ДА СЕ ЧУВА ДОМА

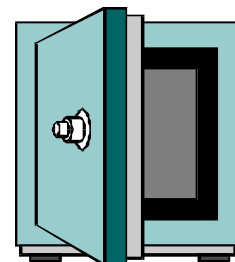
Во време кога е уметност да се преживе од први до први и кога 20% од населението е на работ да преживее, штедењето пари се чини е тешка работа. Меѓутоа на овие простори луѓето и оние најсиромашните секогаш чувале пари за црни денови.

Потрошувачи дали Вашата тешко стекната заработувачка, Вашата заштеда ја чувате дома?

Имате ли домашен сеф? Дали заштедата ја чувате под душекот ?

Дали знаете кои се ризиците од ваквиот начин на чување на заштедата?

Еве неколку добри причини тоа да не го правите!!!!

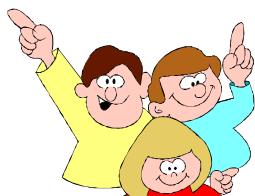
Крадци- во земја со низок стандард, голема невработеност, и земја мала по број на население, со „балкански менатлитет„ каде секој знае се за секого, готовината дома е ризик од крадци и разбојништво со поголеми последици. Што ако го затекнете крадецот ???!!!!

Елементарни непогоди -пожар, поплава или друга непогода!

Инфлација- промената на паричната единица и сл. исто така влијаат негативно на чувањето пари дома.

Војна-предвоена или воена состојба, што е веќе нормална појава за овие простори, кога паравоени формации Ве застануваат и Ви ја одзема тешко заработената заштеда.

Семејни односи –имате пари а не сакате да ми купите нешто ново(порака од најмладиот член); од купот пари во регалот зад постелнината земав една илјада денари да ми се најде за вечер (постар малолетник од семејството); за стан ќе штедиме од утре, денес готовината ја потрошив во салон за убавина(порака од новопечената сопруга) и т.н. ; кога парите се во банка ваквите брзи трошења и караниците поради тоа се избегнуваат.

Еве уште неколку вистините примери од нашата средина:

Млад брачен пар кои добро заработува заминува ова лето на одмор на Карибите. Клучот од станот го остава на родителите на ма`от за да ги залеваат егзотичните растенија еднаш неделно. Втората недела свекрвата забеле`ува дека силно мириса на расипана храна. Се расипал замрзнувачот. Ја фрлаат содр`ината од замрзнувачот, но штетата не е толку голема. Десетина кокошки. Младиот брачен пар при враќањето добива известување. "Ви исчистивме и го поправивме замрзнувачот што беше расипан". Снаата се онесвестува. За да ги скрие од крадци парите, овој "инвентивен" млад брачен пар со својата заштеда од 50 000 евра(тогаш 100 000 ДМ) ги наполнил десетте кокошки од замрзнувачот, кои сега веќе десетина дена се наоѓале засмрдени на некоја од градските депо-нии.

Сопругот работел тешка работа од која добро се заработувало и секогаш и велел на сопругата, за да не мислиш многу знај дека парите се на сигурно место, но тоа ќе биде моја тајна. Јас на банките и штедилниците не им верувам. Пред грејната сезона на улицата каде живееле поминале оџачари. Сите соседи платиле за чистење на оџаците на нивните индивидуални куќи. Сената била прифатлива и споменатата сопруга, како добра домаќинка ги повикала за да го одмени сопругот кој тешко работел, и кај нив да ја завршат оваа работа. Оџакот го исчистиле со запалување. Пламенот имал чуден сјај. Сопругот бил пред срцев удар - целата заштеда изгорела во оџакот

Поштарот во една скопска населба се поврзал со разбојничка банда, која врз неговите информации за тоа кои колку има и дали е дома и кога отсутува одлично во период од две три година ја наоѓала готовината и не крадела ништо друго од куќите. (техничката стока, златото се препознатливи, готовината веднаш оди на пазар без поголеми проблеми) .

👉 Имате домашен сеф и ова не значи голема сигурност,побезбедно е од чувањето пари под перница, но се случува сефовите што не се вградени да се крадат комплет, а вградените да бидат дешифрирани.

Околу тоа што ќе правите со Вашата заштеда имате најразлични опции, можете да ги инвестирате во берзата на хартии од вредност, можете да ги заробите во недвижности да купите стан, кука викендичка и сл., можете да ги чувате во сеф во банка што е побезбедно од домашен сеф(за ова видете во Инфотека-финанси- сеф во банка) можете и покрај ризиците да продолжите да ги чувате дома. Водењето на финансите е Ваше право кое произлегува од правото на сопственост што е Ваше право загарантирано со Уставот во Република Македонија.

Штедењето не е само безбедност за Вашите пари, тоа може да се јави и како извор за заработка на пари, преку камата особено ако дел од вашата заштеда орочите краткорочно или долгорочно. Парите се оплодуваат кога се во Банка.

Сетете се на рекламата со зајчиња на една од нашите банки и девизата дека во таа банка парите најбрзо се множат-оплодуваат

 Правната-инфотека огласување .

 Пред да се одлучите каде и под какви услови ќе ги вложите Вашите пари обидете се да направите паралела во неколку различни параметри: висина на годишна камата; време на запишување на каматата и кога таа станува дел од главницата; најниска висина на влогот кој се орочува; услови за раскинување на орочувањето; премолчното продолжување на орочувањето ; денарско или девизно штедење и сл.

2.3. ШТЕДНИ ВЛОГОВИ - ШТЕДНИ КНИШКИ

ДАЛИ БАНКАТА Е ОБВРЗАНА ЗА ШТЕДЕН ВЛОГ ДА МИ ИЗДАДЕ ПОСЕБЕН ДОКУМЕНТ?

Да, штедна книшка. Тоа е документ кој се издава во моментот на отворање на штеден влог, по видување орочен штеден влог, денарски или девизен. Книшката ги содржи општите податоци на првата страна: име на сопственикот, негов матичен број, потпис. Ги содржи истите податоци и за косопствениците-овластените лица. Овде се пишува број на книшката, валутата (МКД, ЕУР и сл.), име и шифра на филијалата каде е издадена истата. Со штембил и потпис на банкарскиот службеник, се заверува оваа книшка.

Во некои банки при издавање и замена на штедна книшка повидување (неорочени) се наплатува провизија согласно тарифата на банката за надоместоци.

КОЈ МОЖЕ ДА БИДЕ ШТЕДАЧ?

За разлика од депонент-страна на вложувач кај договорот за паричен депозит, кој може да биде правно или физичко лице, штедач-вложувач може да биде само физичко лице. Вложувач може да биде малолетно лице и лице под старателство со тоа што во односите со банката ќе биде застапувано од застапник.

ДАЛИ ЛИЦА КОИ НЕ СЕ ДРЖАВЈАНИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА МОЖАТ ДА ШТЕДАТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА?

Да. Можат да имаат книшки: денарски и девизни повидување и орочени.

ДАЛИ АКО БАНКАТА ДАВА ПОПОВОЛНИ УСЛОВИ ЗА ОДРЕДЕНА КАТЕГОРИЈА НА ШТЕДАЧИ НЕ ГО КРШИ УСТАВНОТО НАЧЕЛО ЗА ЕДНАКВОСТ НА ГРАЃАНИТЕ?

Не! И во земји во светот со поразвиена демократија и гарантирање на еднаквоста на одделни групации на штедачи им се даваат поволности за стимулирање на штедењето, деца, младинци, студенти, пензионери, земјоделци и сл.

Напомена: Не може да се отвори штедна книшка, на пример, на име Здружение на граѓани. Тие се третираат како правни лица.

ДАЛИ ГРУПА НА ПЕНЗИОНЕРИ, УЧЕНИЦИ ИЛИ СТУДЕНТИ ИЛИ СТАНАРИ ОД ЕДНА СТАНБЕНА ЗГРАДА МОЖАТ ДА СЕ ЈАВАТ КАКО ВЛОЖУВАЧИ?

Во училиштето кај мојот син одделението сака да штеди за заеднички трошоци за дводневна екскурзија, дали е можно здружено да го направат тоа? Група на пензионери на која и припаѓам сакаме заедно да штедиме за ТВ во просторијата каде се дружиме?

Може. Својство на вложувач може да се признае и на здружени физички лица.

ШТО ТРЕБА ДА НАПРАВАМ ЗА ДА СКЛУЧАМ ДОГОВОР ЗА ШТЕДЕН ВЛОГ СО БАНКА?

Треба да се отиде во банка. Барањето за отварање на книшка, најчесто се искажува усно пред референтот надлежен за отварање на депозити. Да депонирате минимум на денарски или девизни средства-пари и Банката да ви издаде штедна книшка. (на пример: влогот за отварање на денарска книшка во Стопанска Банка е 100 ден., а на книшка во евра е 5 евра) Треба да потпишете и договор за отварање на штеден влог-книшка, сметка повидување.

Еден од договорите ви следи Вам.

ДАЛИ Е ОГРАНИЧЕН БРОЈОТ НА БАНКИТЕ ВО КОИ МОЖАМ ДА ОТВОРАМ ШТЕДНА КНИШКА ИЛИ БРОЈОТ НА ШТЕДНИ КНИШКИ ШТО МОЖАМ ДА ГИ ОТВОРАМ ВО ЕДНА БАНКА?

Едно лице може да има една или повеќе штедни книшки во една или повеќе банки. Но може во некои банки да не добиете втора штедна книшка, со иста валута и категорија.

Пример: Имате штедна книшка (сметка повидување) во USD, а сакате втора, банката ќе ви предложи да ја користите првата односно да ги вложите првите средства на првата штедна книшка. Ова е вака бидејќи се јавуваат многу потрошувачи кои отвараат штедни книшки за една цел, една употреба (пр.пристигнување прилив од странство). Подоцна од немарност истата ја губат, а доколку по некое време имаат потреба повторно од штедна книшка бараат нова книшка. Затоа банката нема да ви отвори нова штедна книшка туку ќе Ви ја издаде првата (препис), а за оваа услуга ќе Ви наплати провизија согласно тарифите на банката за надоместоци. Ова не се случува кај потрошувачите кои штедната книшка ја отвараат по основ-штедење. Но доколку имате штедна книшка пр. во USD, и сакате уште една, Вие ја знаете и соопштувате причината за отварање на оваа штедна книшка,(пр. на првата сакате да ја овластите Вашата ќерка, а на втората Вашиот син), банката ќе ви излезе во пресрет.

Кога станува збор за различни валути (MKD, EUR, USD, CHF), едно лице во една банка може да има повеќе книшки.

Зависно од банката во некоја банка ги штедите сите валути на една книшка, а во друга банка секоја валута е на посебна книшка.

Што е подобро?

Можеби е подобро да имате една книшка отколку повеќе (Ви пречи да се грижите за сите тие книшки, многу се и немате место во ташната за сите). Или можеби е попрегледно, една книшка-една валута, а не како во првиот случај кога со книшката може да снајдат само банкарските службеници.

Одлуката е ваша.

ДАЛИ ШТЕДНАТА КНИШКА СЕ ИЗДАВА ИСКЛУЧИТЕЛНО НА ИМЕ, ДАЛИ МОЖАМ ДА ОВЛАСТАМ НЕКОГО ДА РАСПОЛАГА СО ШТЕДНИОТ ВЛОГ?

Вообичаено е штедната книшка да се издаде на име. Во таков случај со вложените средства може да располага лицето чие име е означено на книшката или неговиот полномошник.

Но штедна книшка може да се отвори и во отсуство на комитент, доколку писмено се обрати до банката, со барање своерачно потпишано, а заверено кај нотар, суд или дипломатско конзуларно претставништво. Потребно е како прилог да се достави документ за идентификација со фотокопија.

Штедната книшка може да се отвори во отсуство на комитент и во ваков случај: Вашата ќерка има роденден а Вие сакате да и подарите штедна книшка, примерно во ЕВРА, на која ќе вложите 500 ЕВРА.

Потребно е да донесете копија од лична карта на Вашата ќерка, а банката ќе ви ја издаде книшката и договорот, но во полето забелешка (обично се наоѓа на првата страна од книшката) ќе стои отворена штедна книшка повидување без присуство на сопственикот, а во присуство на пр.Петар Перовски, татко на сопственикот.

НЕШТО НОВО ЗА ПОЛНОМОШНОТО ЗА ШТЕДНА КНИШКА!

До скоро, по смртта на лицето на кое гласи штедната книшка, неговиот полномошник не можеше да располага со влогот, односно истиот влегуваше во наследната каса на вложувачот.

Од скоро не е така. Зависно од полномошното, овластувањето важи до смртта на сопственикот, или ако е неограничено важи и после смртта.

Полномошното се дава на посебен образец во банката пред банкарскиот работник, а во присуство на сопственикот и овластеното лице.

Полномошното може да се даде и кај нотар, дипломатско конзуларни претставништва на Република Македонија во странство. Во ваков случај се приложува во досието на сопственикот на депозитот, оригиналот или заверена копија кај нотар. На комитентот му се дава копија.

Сопственикот може да го издаде полномошното при отварање на книшката (повидување или орочена) или дополнително, на едно или повеќе лица. Може и да даде неограничено полномошно (овластениот да располага со целиот износ на депозитот, да го раскине договорот доколку станува збор за орочување, да склучи нов договор и други дејствија што се поврзани со конкретниот депозит) или ограничено полномошно (во смисла на износ, време, рок на располагање на средствата).

Сопственикот во полномошното се изјаснува за кој период го дава овластувањето: во период на важење на договорот или за време на неговиот живот, а е согласен да важи и после неговата смрт.

Може, доколку сака, сопственикот да го отповика полномошното.

Напомена: Ополномоштеното лице нема право да ја затвори сметката или да пренесе полномошно на друго лице.

Совет: Пред да дадете полномошно размислете на кого и како го давате, а и каде ви е депозитот, во која банка, разговарајте и кажете ги Вашите желби во банката во врска со полномошното.

ШТО АКО МИ ТРЕБААТ ПАРИ А НЕ ЈА НОСАМ СО СЕБЕ ШТЕДНАТА КНИШКА?

Во повеќето банки (не во сите) може да вадите и ставате пари на штедната книшка без да ја носите со себе. Нормално ќе ви побараат идентификација, лична карта или пасош, но имате обврска кога ќе можете да поминете на некој од шалтерите во банката да ја дадете книшката да се ажурира (да се отпечатат промените на состојбата: уплата или исплата).

ШТО АКО ЈА ИЗГУБИТЕ, ВИ ЈА УКРАДАТ ИЛИ ЈА ИСПЕРЕТЕ КНИШКАТА ЗАЕДНО СО АЛИШТАТА ЗА ВРИЕЊЕ?

Вложувачот кој ја изгубил или се сомнева дека му е украдена штедната книшка треба веднаш или најбрзо што може да ја извести банката за тоа, за истата да превземе определени мерки.

Амортизација на изгубени или уништени штедни книшки кои гласат на име ја врши Банката, а не судот. (Во тоа е разликата помеѓу штедната книшка и хартиите од вредност)

Пријавувањето на изгубената книшка може да го направи и ополномоштено лице, законскиот застапник. Во секој случај потребна е писмена пријава. Банката може да изврши блокада на средствата ако сака сопственикот (ополномоштено лице или законскиот застапник) за време кое тој ќе го одреди, а по истекот на блокадата се врши замена на штедната книшка со нова.

Ако не сакате да се блокира сметката, може веднаш да се направи замена на книшката. Во овој случај во полето забелешка на штедната книшка ќе стои дека е издадена нова книшка со ист број. Вака сте потполно заштитени, односно никој не може да работи со изгубената или украдена книшка (доколку заедно со изгубената книшка е украдена и личната карта)

При секоја исплата од оваа сметка, благајникот на маската за исплата од штедна книшка, ќе чита дека ќе важи онаа книшка која во полето забелешка треба да стои издадена нова книшка со ист број.

Може ид а се затвори веднаш оваа книшка (не е потребно за ова физички да е тука книшката), односно салдото да префрли на новоотворената книшка.

И оштетените книшки лесно се менуваат со нови. Во повеќе банки следи провизија согласно со тарифата на банката за надоместоци.

ДАЛИ МОЖАМ ДА СМЕТАМ ДЕКА БАНКАТА ПОДАТОЦИТЕ ЗА ШТЕДНИ ВЛОГОВИ ГИ СМЕТА ЗА ДЕЛОВНА ТАЈНА?

Податоците за штедни влогови на граѓаните се деловна тајна на банката и можат да се соопштат единствено на писмено барање на судот, ако против сопственикот и штедниот влог е покренета судска постапка.

ДАЛИ БАНКАТА МОЖЕ ДА СПРОВЕДЕ БЛОКАДА НА ШТЕДНАТА КНИШКА?(ВООПШТО НА СЕКОЈ СМЕТКА)

Може. Блокада се врши врз основа на:

- ❖ писмено барање на сопственикот, во случај на губење на штедна книшка или лична карта;
- ❖ правосилно судско решение по било кој основ;
- ❖ договор за залог на девизниот депозит;
- ❖ налог на банката, поради доверување на минусна состојба на сметката (ова важи за штедни книшки) и сл.

ДАЛИ МОЖЕ ДА ДОБИЈАМ ПОТВРДА ОД БАНКАТА ЗА МОЈОТ ДЕПОЗИТ?

Да. По Ваше барање, во секоја банка може да добиете потврда за состојбата на сметката (книшката) и истата да Ви послужи за лични потреби: за добивање виза за патување од странска амбасада, упис на некои приватни факултети и сл.

**Дали може штедната книшка која ја отворив преед две години, а не ја користев повторно да ја активирам?*

Да. Доколку има салдо на штедната книшка, ажурирајте ја, и користете ја. При ажурирањето ќе забележите и дека имате и камата, дека после две години вашето салдо е поголемо.

Но внимавајте! Во некои банки (Стопанска Банка) доколку штедната книшка била со салдо нула, а не сте ја користеле две години, истата е неактивна и банката ќе ја затвори.

ШТО ЌЕ СЕ СЛУЧИ АКО БАНКАТА НЕ САКА ДА ИЗДАДЕ ШТЕДНА КНИШКА?

Доколку банката не сака да издаде штедна книшка, НБ на РМ со решение го укинува делот со дозволата што се однесува на прибирање штедни влогови и пред надлежниот суд бара бришење на тие работи од регистерот.

ДАЛИ НА ШТЕДНИТЕ ВЛОГОВИ СЕ ПЛАЌА КАМАТА?

На штедните влогови се плаќа камата. Висината е во зависност од видот на штедниот влог (по видување или орочен). Каматите зависат од видот на штедниот влог. Кога давате парични средства како штеден влог најчесто постојат општи услови за штедно-кредитно работење на банката и формуларни договори под еднакви услови за сите штедачи (за општи услови на договарање и формуларни договори, види во правната инфотека општо за договорите) водете сметка за тоа што сте се договориле, кој тип на влог сте го одбрале, финансиските резултати и ефекти се различни?

Ако помеѓу странките не постои писмен договор за орочување на девизни штедни влогови со утврдена фиксна каматна стапка, неосновано тужителот како штедач бара од тужената банка разлика помеѓу исплатениот износ на девизни средства со висина на домицилната (домашна) каматна стапка и износот на девизни средства што би го добил по фиксна каматна стапка.

ДАЛИ ПРАВНИ И ФИЗИЧКИ ЛИЦА МОЖАТ ДА СОБИРААТ ДЕПОЗИТИ И ДА ДАВААТ КРЕДИТИ?

Ви нудат добра камата за депозит кај физичко или правно лице. Не доверувајте ги тешко стекнатите пари. Во ваков случај ќе можете да водите единствено постапка за кривично дело измама. Правни физички лица кои немаат дозвола од НБРМ не смеат да примаат депозити и истите да ги пласираат како кредити или инвестиции.

ДАЛИ БАНКАТА СЛОБОДНО РАСПОЛАГА СО ШТЕДНИТЕ ВЛОГОВИ?

Банките се слободни во располагањето со штедни влогови со обврска да го направат пристапен до штедачот. Нашите банки малку ги вложуваат овие пари во стопанството поради познатите состојби во економијата. Меѓутоа штедачот неможе да бара наменско користење од страна на банката на штедниот влог, тоа се постигнува со други договори.

КАКВИ ВИДОВИ НА ШТЕДНИ ВЛОГОВИ ПОСТОЈАТ?

Штедните влогови можат да бидат по видување или орочени, со отказан и без отказан рок. Штедните влогови можат да бидат девизни и денарски. Според староста на штедачите постојат штедни влогови на лица до 18г. и на постари лица. Можат да бидат со посебна намена или без намена

ШТЕДНИ КНИШКИ ПО ВИДУВАЊЕ

- Денарски
- Девизни

Штедните книшки по видување се отвараат по исти основ како и тековните сметки без право на чекови, односно ист е основот за отворање на штедна книшка денарска и тековна сметка денарска, а штедна книшка девизна и тековна сметка девизна. Штедна книшка може да отвори секој граѓанин на РМ и странско физичко лице (разликата од тековните сметки без право на чекови е што овде може да се отвори штедна книшка и на малолетно лице)

И тековните сметки и штедните книшки се по видување.

- ❖ Штедните книшки се подобри за штедење (обично се со поголема камата од тековните сметки)
- ❖ Штедните книшки неможе да ги врзете со парична картичка. Се друго важи како тековните сметки без право на чекови.
- ❖ Одлучете се каков производ ќе одберете.

Напомена: тековни сметки без право на чекови не даваат во сите банки. Ако тоа го побарате во замена ќе ви понудат штедна книшка. Нема да погрешите и ако ја прифатите книшката.

КАКО МОЖЕ ДА ГИ ПОТТИКНЕТЕ ВАШИТЕ ДЕЦА ДА ШТЕДАТ?

Банките нудат различни пакети за детско штедење. Во некои само вложувате без право да ги подигнете парите додека во други штедачот вложува колку може а може и да подигне онолку средства колку му требаат.

ШТЕДНИ КНИШКИ ОРОЧЕНИ

Доколку ги орочите вашите депозити, ќе добиете поголема камата од онаа по видување. Каматата е различна, зависно во која банка сте ги орочили вашите пари, колку пари орочувате, на кој период и слично. Пред да се решите каде да ги орочите вашите пари, распрашајте се во повеќе банки што можат да ви понудат односно какви производи имаат кога станува збор за орочување и која е каматата.

Важно е да знаете дека доколку ви затребаат парите итно, договорот за орочени средства може да го раскинете и порано пред договорениот рок. Во овој случај на предвременно повлекување на орочениот депозит се применува казнена политика на банката. Казнената камата е од прилика 50% од каматата која ви следува.

Ако ја одбравте банката за да ги орочите вашите пари, разговарајте со банкарскиот службеник што за вас е најдобро. Одлуката донесете ја Вие.

2.4 ОСИГУРУВАЊЕ НА ДЕПОЗИТИ НА ПОТРОШУВАЧИТЕ

Депозитите на физичките лица во банки и штедилници се осигурани во Фондот за осигурување на депозити.

Фондот за осигурување на депозити ги обесштетува физичките лица, ако дојде до ликвидација на примателот на депозите, во висина на:

- 100% од депозитот на секое физичко лице во една банка или штедилница до износ од денарска противвредност на 10.000 EUR и
- 90% од депозитот на секое физичко лице во една банка или штедилница до износот од денарска противвредност помеѓу 10.000 и 20.000 EUR, но не повеќе од денарска противвредност на 20.000 EUR.

Согласно Законот за Фондот за осигурување на депозити, под депозит се подразбираат вкупните депозити (денарски и девизни) што физичкото лице ги има во една банка или штедилница.

Во износот на обесштетувањето се пресметува главнината на депозитот зголемена за камата која за денарските депозити е во висина најмногу до важечката есконтна стапка на НБРМ, а за девизните депозити во висина најмногу до тримесечен ЕУРИБОР за соодветниот период, доколку во тој период важечката каматна стапка за соодветните депозити утврдена од страна на банката била над тримесечниот ЕУРИБОР.

Девизните депозити се конвертираат во денари по среден курс на НБРМ на денот на конечното одлуката на гувернерот на НБРМ.

Обесштетувањето на девизните депозити се исплатува во денари.

Ова наведува на заклучок дека потрошувачот во случај кога располага со износи над 10.000 ЕУР кои ги вложува во банка (денари или девизи) или штедилница (денари), тоа да го стори кај повеќе банки или штедилници, така што износите да не надминуваат 10.000 ЕУР банка односно штедилница.

3. ЗАЕМИ , КРЕДИТИ, ЛИЗИНГ

3.1 ЗАЕМИ

ШТО Е ТОА ЗАЕМ?

Заем можете да земете од секого и во секое време. Од правно и физичко лице. Во заем се даваат пари, но и други заменливи ствари.

За заем не е потребен писмен договор. На заем можете да земете пари од соработникот во Вашата канцеларија за појадок. На заем можете да земете сол од Вашата соседка. На заем можете да земете пари од пријателот за семејната веселба. На заем можете да земете пари од Вашиот вујко во Америка и да изградите кука или да купите автомобил.

 Сепак советуваме, ако земете или дадете пари во заем во износ поголем од оние потребни за утрински појадок, склучете писмен договор, пријателствата и чувствата се менуваат, писмената форма служи да Ве потсети што сте се договориле.

Со договорот за заем се обврзува заемодавецот да му пре-даде на заемопримачот определен износ пари или определено количество други заменливи предмети, а заемопримачот се обврзува да му го врати по извесно време истиот износ пари односно истото количество предмети од ист вид и квалитет.

Врз примените предмети заемопримачот стекнува право на сопственост.

Дали може во заем да се дава странска валута?

Давањето на заем во странска валута е дозволена правна работа, па со пресуда заемопримачот може да биде задолжен да го врати заемот во странска валута, а доколку во извршната постапка не се пронајде кај должникот таа странска валута, тогаш извршувањето ќе се спроведе во домашни пари според курсот што важи во моментот на денот на присилното извршување.

Дали е вообичаено секогаш кога се склучува договор за заем за заемот да се плаќа камата?

Не ! Но тешко ќе добиете заем без камата . Затоа е добро да се знае :

 Заемопримачот може да се обврзе покрај главницата да должи и камата. Внимавајте на каматата. Висината на договорната камата според Законот за облигациони односи (најновите измени) не се ограничува, се остава на волјата на страните. Но таа е ограничена со нормите на договорното право, кои налагаат еднаква положба на страните. Таа не може да биде така определена да Ве доведува во состојба да не можете да ја

пла-тите и главницата. Лихварството кај нас е забрането и доведува до рушли-вост на договорите.

За жал, кај нас е честа појава лихварството. Во нашата држава е голем бројот на невработени, кои некако на свој начин се снаоѓаат и живеат. Има многу и стечајци, а не е мал и бројот граѓани кои работат непријавени (на црно).

Оваа категорија граѓани не се кредитно способни, односно не можат никаде и во ниедна банка да побараат кредит, затоа што еден од важните услови за добивање на истиот е да се во редовен работен однос.

Е сега ако ви требаат пари, не можете да ги побарате во банка, но и соседот и пријателот не ви даваат заем, плашејќи се дека нема да го вратите. Немате редовни примања. Вие се решавате за лихвар. Веднаш добивате пари, истиот ден.

ГРЕШКА!!!

Парите ги добивате веднаш, но во залог оставате најмалку двапати повеќе злато, вреден накит и сл.

Ако сте зеле повеќе пари, лихварите ќе Ви побараат , хипотека на недвижен имот: куќа, стан, земјиште и сл. Прифаќаат и автомобили и автобуси со еден збор се што е вредно, што можеби цел живот сте го печалеле.

Ова го давате со договор потпишан и заверен кај нотар, во кој стои дека сте промиле заем од одредено лице, и доколку не го вратите заемот во одреден рок, пр.вашата куќа ќе му припадне на заемодавачот. Камата и се останато не се спомнуваат во договорот.

Колкави се каматите?

И до 7% месечно, односно ако сте зеле 10.000 евра, месечно треба да му платите на лихварот 700 евра камата. Така заглавувате се повеќе и повеќе, од месец во месец, не можејќи да ја платите каматата а камо ли главницата. А доколку само еден ден задоцните со плаќање на каматата од кредитот таа двојно се зголемува. Излез немате. Лихварите работат нечесно. Сакаат да ви ја земат куќата која вреди многу повеќе од позајмените пари.

Често се случува да Ви пратат други луѓе кои ќе Ви се закануваат и Вам и на вашето семејство. Ќе дојдете во состојба кога нема да знаете што да правите, како понатаму да го решите проблемот.

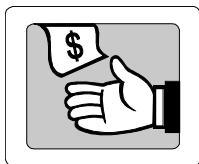

ЗАТОА ВНИМАВАЈТЕ!!!

Никогаш, ама баш никогаш не земајте заем од лица, таканаречени лихва-ри.

Не Ви даваат во банка кредит, не сакаат соседите и пријателите да Ви дадат заем, почекајте подобри времиња, мора да дојдат, и тогаш остварете ја својата цел. Лихварство НЕ.

Кога заеодавачот е должен да Ви ги даде парите (или определените предмети , ако заемот не се состои во пари) ?

Заеодавецот е должен да ги предаде определените предмети во договореното време, а ако рокот за предавање не е определен, тогаш кога тоа ќе го побара заемопримачот.

Правото на заемопримачот да бара предавање на определени предмети застарува за три месеци од паѓањето на заеодавецот во задоцнување, а во секој случај престанува за една година од склучувањето на договорот.

Ако се покаже дека материјалните прилики на заемопримачот се такви што е неизвесно дали тој ќе биде во состојба да го врати заемот, заеодавецот може да одбие да ја изврши својата обврска за предавање на ветените предмети ако во време на склучувањето на договорот не го знаел тоа, како и ако влошувањето на заемопримачовите материјални прилики настанало по склучувањето на договорот.

Тој е должен да ја изврши својата обврска ако заемопримачот или некој друг за него даде доволно обезбедување.

Во кој рок сте должни да го вратите заемот?

Заемопримачот е должен да го врати во договорениот рок истото количество на предмети, од ист вид и квалитет. Рокот може да биде определен во денови, недели, месеци години или да биде со фиксен датум 20 мај 2011 година

Што ако не сте договориле или не сте го определиле рокот, кога треба да го вратите заемот?

Ако договарачите не го определиле рокот за враќање на заемот, ниту тој може да се определи од околностите на заемот, заемопримачот е должен да го врати заемот по истекот на примерениот рок кој не може да биде пократок од два месеца сметајќи од барањето на заеодавецот да му се врати заемот.

Во текот на градбата на Вашата семејна кука, од Вашиот сосед сте позајмиле десетина вреќи цемент, кои веќе не се произведува? Што треба да му вратите во случај да не сте се договориле ?

Ако на заем не се дадени пари, а договорено е заемопримачот да го врати заемот во пари, заемопримачот сепак е овластен да ги врати по свој избор зајмените предмети или износот на пари кој одговара на вредноста на тие предмети во времето и во местото што со договорот се определени за враќање.

Истото важи и во случај кога не е можно да се врати исто количество на предмети од ист вид и со ист квалитет.

До кога заемопримачот може да се откаже од договорот и дали има определени последици од неговата одлука?

Заемопримачот може да се откаже од договорот пред да му ги предаде заемодавецот определените предмети, но ако поради тоа би настанала каква и да било штета за заемодавецот, должен е да ја надомести.

Дали ако сте зеле заем можете да го вратите и пред рокот определен за враќање?

Заемопримачот може да го врати заемот и пред рокот определен за враќање, но должен е однапред да го извести заемодавецот за својата намера и да му ја надомести штетата настаната од предвременото враќање, освен ако не е поинаку договорено.

Што е тоа наменски заем? Дали парите, кои ми ги позајмиле во мојата фирма за лекување на моето болно дете можам да ги искористам за друга намена?

Ако со договорот е определена целта за која заемопримачот може да ги употреби зајмените пари, па тој ги употреби за некоја друга цел, заемодавецот може да изјави дека го раскинува договорот.

Договорот за заем може да биде комбиниран со договор за купопродажба. Тоа е тогаш кога се работи за купопродажба на почек, на отплата и на претплата.

3.2 ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТИ

“Потрошувач” е секое физичко лице (граѓанин) кое купува производи или користи услуги за сопствени потреби или за потребите на неговото семејство.

КОЈ Е ПОТРОШУВАЧ, ПРИМАТЕЛ НА “ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТИ”?

Тоа е граѓанин кој купува производи или користи услуги со задолжување за непосредна сопствена или семејна потрошувачка, преку сето она што го поразбира потрошувачкиот кредит.

ШТО Е ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТ?

Под поимот Потрошувачки кредит, се подразбира:

- Договор за кредит или заем даден во пари со обврска за враќање во зголемен износ во договорен рок;
- Договор за кредитни лимити на кредитни картички, за кој потрошувачот се обврзува да плаќа одредена камата и користениот износ да го врати во време и под услови утврдени со договорот;
- Договор за продажба на производи и услуги со одложено плаќање, доколку цената при ваквата продажба е поголема од онаа за плаќање во готово;
- Договори за финансиски лизинг;
- Договори за закуп на ствари кај кои закупнината се смета за одложено плаќање;
- Други финансиски договори кои во економска смисла имаат иста намена како договорите на кредит.

ШТО НЕ СЕ СМЕТА ЗА “ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТ”?

Следните задолжувања го немаат третманот на “Потрошувачки кредити”:

- Договори за оперативен лизинг и за закуп на ствари;
- Договори за кредит со кои не е предвидено плаќање на камата или други трошоци;
- Договори за кредит кај кои потрошувачот се обврзува да го врати кредитот во период пократок од три месеци;
- Договори за кредит кои се враќа во најмногу четири рати за период пократок од 12 месеци;
- Договори за дозволено пречекорување на тековна сметка

Законот за заштита на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити-член 8

- Договори за кредит на износи помали од 200 и повисоки од 20.000 евра во денарска противвредност и
- Договори за кредит кои се резултат на судско порамнување или порамнување пред орган на државна управа како и одложено плаќање по извршна исправа со посредство на извршител.

КОЈ СЕ Е ПОТЕНЦИЈАЛЕН ДАВАТЕЛ НА “ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТИ”?

Во улога на даватели на “Потрошувачки кредити” се јавуваат:

- Банки;
- Филијали на странски банки;
- Штедилници;
- Домашни лизинг компании;
- Филијали на странски лизинг компании;
- Други трговски друштва и трговци поединци кои можеме да ги препознаеме по налепница издадена од Министертвото за економија која мора да биде истакната на местото каде се склучуваат ваквите аранжмани.

ШТО СЕ ТОА КРЕДИТНИ ПОСРЕДНИЦИ?

Кредитни посредници се лица кои во име и за сметка на давателот на потрошувачки кредит посредуваат при склучување на потрошувачки кредити. При контакт со потрошувачот должни се да се легитимираат со писмено овластување (оверено од нотар) издадено од давателот на кредити за кого работат.

Кредитните посредници не смеат да наплаќаат за своите услуги од потрошувачите.

КОИ СЕ ОБВРСКИТЕ НА ДАВАТЕЛИТЕ НА “ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТИ”?

Давателите на “Потрошувачки кредити”, при склучување и во текот на реализација на потрошувачките кредити ги имаат следните обврски:

- Коректно и вистинито рекламирање на потрошувачките кредити кои ги нудат на потрошувачите;
- Потполно информирање на потрошувачот пред склучување на договорот;
- Обврска да го запознае потрошувачот со сите трошоци кои произлегуваат од потрошувачките кредити.

- Задолжително склучување на писмен договор;
- Внесување во истиот на задолжителните елементи на договорот утврдени со Законот;
- Забрана за вклучување на таканаречените нефер договорни клаузули,

Законот за заштита на потрошувачите

- Обврска да прими откажување на договориот;
- Обврска да прими предвременно враќање на кредитот;
- Обврска за известување за промена на страна (во случај на статусна промена кај кредитодавателот).

КОИ СЕ НАДЛЕЖНИТЕ ИНСТИТУЦИИ КОИ ГИ КОНТРОЛИРААТ ДАВАТЕЛИТЕ НА “ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТИ”?

Државниот пазарен инспекторат, за трговски друштва (претпријатија) и трговски поединци (кои не се банки, штедилници и лизинг компании).

Народна банка на Република Македонија, за банки, филијали на странски банки и штедилници.

Министерство за финансии, за домашни и филијали на странски лизинг компании.

“Потрошувачки кредити” Законот за заштита на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити.

3.3 ЛИЗИНГ

Што е тоа лизинг?

Претставува вид на финансиски договор кај кој потрошувачот, по склучувањето на договорот, го одбира (нарачува) посакуваниот предмет, а давателот на лизинг истиот го плаќа и му го отстапува на потрошувачот на користење.

Предметот кој потрошувачот го земал на лизинг останува во сопственост на давателот на лизинг се до исплата на последната лизинг рата. Потоа, предметот во зависност од договорот преоѓа во сопственост на потрошувачот или се враќа на давателот на лизинг. Лизингот во принцип е нешто поскап од кредитот, но од друга страна на

овој начин до посакуваните предмети можат да дојдат и потрошувачи кои во принцип не би биле прифатени од давателите на кредити.

Во практиката е најчест во доменот на купување на автомобили.

Разлика помеѓу лизинг и кредит?

Основната и најважна разлика е во обезбедувањето на побарувањето кон доверителот. Кај лизингот начелно не се потребни дополнителни гаранции односно обезбедувања, бидејќи гаранција за подвижниот односно неподвижниот имот кој е предмет на договор за лизинг е самото право на сопственост на давателот на лизинг.

Какви се трошоци има потрошувачот при користење на финансиски лизинг, но и воопшто секаков вид на “Потрошувачки кредити”?

При склучување на кредитни или лизинг аранжмани потрошувачот е подложен на плаќање на надоместоци кон кредиторот (ануитет кај кредитите или лизинг рата кај финансискиот лизинг). Основен меѓу овие надоместоци е каматата, односно надоместок за финансирање кај лизингот, кои претставува надомест за користење на средствата.

Меѓутоа, покрај овие во разните аранжмани за финансирање се јавуваат и други трошоци или групи трошоци во зависност од аранжманот и кредиторот, како следи:

- Надомест за обработка на апликацијата;
- Провизии;
- Манипулативни трошоци;
- Трошоци за задолжително осигурување на предметот;
- Трошоци за пренос на паричните средства (платен промет);
- Понекогаш членарини или слични трошоци за членство, статус и сл.

Според тоа, имајте во предвид дека не е доволно да ја знаете само каматната стапка, туку треба да се информирате за вкупните трошоци на аранжманот (лизинг ратата) пред да процените што е најповолно за Вас.

Предност на лизингот во споредба со другите форми на финансирање:

- поголема можност за прилагодување на условите на финансирање кон индивидуалните потреби,
- постапката на одобрување на финансирање е брза и едноставна,
- можност за финансирање имаат и клиенти со формално помала кредитоспособност како и новоосновани друштва,
- вообичаено не се потребни дополнителни обезбедување за лизингот, дури и за подолг рок финансирањето на инвестиции кај некои форми на лизинг не го намалува кредитниот потенцијал на потрошувачот.

Потребна документација

Информации за лизингот може да добиете кај деловните партнери на лизинг компанијата, најчесто продавачи на возила. Таму ќе добиете формулар кој треба да го пополните и заедно со потребната документација да ги предадете на продавачот. Ќе се договорите за најсоодветната форма на лизинг, учество, период на финансирање, како и за останатите услови на финансирање. Ќе добиете понуда прилагодена на вашите потреби и желби. Секако дека на располагање ви стојат и вработените во лизинг компанијата, кои во секое време можат да ви одговорат на сите ваши прашања и да ви објаснат се за лизингот.

За поднесување барање за лизинг е потребна следната документација:

- профактура на добавувачот со спецификација, цена, рок на добавување и услови на плаќање, како и:
- копија на лична карта или пасош,

- копија на возачка дозвола,
- потврда за плата за последните 3 месеци,
- потврда за плата / приходи на останатите членови со кои е во заедница,
- документ за имотна состојба (договор, поседовен /имотен лист, решение од УЈП за данок на имот и сл.),
- пополнет **формулар за лизинг на физички лица**.

Закон за лизинг

4. ДРУГИ БАНКАРСКИ УСЛУГИ

4.1. МЕНУВАЧКИ РАБОТИ

1. Што се подразбира под менувачки работи?

Под менувачки работи се подразбира:

- а) купување на ефективни странски пари и чекови деноминирани и исплативи во странска валута од домашно физичко лице (резидент) и странско физичко лице (нерезидент).
- б) продавање на ефективни странски пари на домашни физички лица и странски физички лица но исклучиво по основ на реоткуп.

2. Кој може да врши менувачки работи?

Менувачки работи можат да вршат банки, штедилници, трговски друштва, трговци поединци и други правни лица во РМ, кој се регистрирани за вршење на менувачки работи, а имаат дозвола од НБРМ (овластени менувачници)

3. Што е потребно да знае физичкото лице кога има потреба од менувачки работи?

- а) Овластените менувачи мора да имаат истакнато фирма со посебен натпис “МЕНУВАЧНИЦА” на македонски јазик и најмалку на еден светски јазик
- б) на видно место да има истакнато менувачка курсна листа во која е наведен куповниот и продажниот курс на валутите кои се купуваат и продаваат.

НАПОМЕНА: Потрошувачи, своите потреби за менувачко работење, задоволети ги во банки и штедилници кои ги имаат истакнато горенаведените два битни елемента: **Менувачница** и **Менувачка курсна листа**. Само на тој начин ќе се заштитите од фалсификувани лажни пари.

4. Кои валути можат да бидат предмет на менувачки работи?

Купување и продавање на ефективни странски пари и купување на чекови деноминирани и исплативи во странска валута од физички лица се врши во валути утврдени со одлука за начинот и условите на купопродажба на странски платежни средства (СЛ. весник бр. 53/2002) Тоа се:

- 1) економска и монетарна унија (ЕМУ) на Европа - EUR
- 2) САД долар - USD
- 3) шведска круна - SEK
- 4) швајцарски франак - CHF
- 5) јапонски јен - JPY
- 6) британска фунта - GBP
- 7) австралиски долар - AUD

8) норвешка круна	- NOK
9) канадски долар	- CAD
10) данска круна	- DKK

5) Што е потребно да приложите за да добиете менувачка услуга?

- нерезидентот - пасош
- резидентот - пасош или лична карта

НАПОМЕНА: Задолжително побарајте ја потврдата за купување /продавање на ефективни странски средства, образец МТ1 (пропишан со упатство за спроведување на одлуката за условите и начинот за добивање на дозвола и вршење на менувачки работи, СЛ. весник 53/2002)

6) Совети за потрошувачите:

Доколку треба од физичко лице да добиете ефективни странски пари, по основ прадажба на стан, кола и слично, водете сметка за следново:

- а) банкнотите да се во обтек
- б) да не се оштетени
- в) да не се лажни
- г) да не се обоени со црвена боја (предизвикана од нестручно отварање на вреќите во кои се спакувани банкнотите, кражба и друго)

Ако сепак добиете оштетени ефективни странски пари, доколку можат да се идентификуваат, може да ги замните во банките со одредена провизија, која зависи од степенот на оштетената наовчаница и тарифата на банките за надоместоци. Провизијата се движи од 3% до 12%.

7) Кои чекови може да Ви ги откупи банката (менувачка работа)?

- а) откуп на банкарски чекови
- б) откуп на патнички (ТРАВЕЛЛЕРС) чекови
- в) откуп на персонални чекови
- г) откуп на пензиски чекови

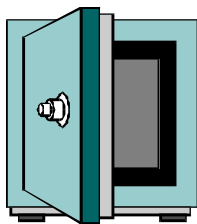
Во зависност од чекот, банките не земаат или земаат одредена провизија за услугата. Провизијата се движи од 0,5% до 1,5%. Обично чековите (не сите) со вредност до 200 УСД се откупуваат веднаш, а поголемите одат на ИНКАСО.

НАПОМЕНА:

Овластените менувачи, во реализација на постапката за вршење на менувачки работи, треба да ги применуваат и почитуваат следниви прописи (закони, упатства и одлуки)

- 1) Закон за девизно работење, СЛ. весник бр: 34/2001, 49/2001, 103/2001, 54/2002, 32/2003, 51/2003, 81/2008.
- 2) Одлука за менувачки работи СЛ. Весник бр. 31/2009, 34/2009, 66/2009.
- 3) Упатство за спроведување на Одлуката за менувачки работи, СЛ. весник бр: 38/2009, 136/2009.

4.2. СЕФОВИ

Најлошо нешто. Готовината и вашите вредности да ги чувате дома. Опасноста од кражби е голема, па дури и ако имате домашен сеф.

Еве уште еден начин за чување на вашите материјални и други вредности во Банка.

Банките нудат и сефовски услуги. Сефовите (кутии) се сместени во трезорот на банката. Трезорот е посебна просторија конструирана од железо и бетон (Зајакнати трезорски зидови) и заштитен со алармни уреди. Пристапот на неовластени лица е оневозможен.

Досега кај нас немало кражби и провали во главните трезори на банките каде што се сместени сефовите. Сигурноста е на високо ниво.

Не дозволувајте непотребните грижи да Ви го оптеретат секојдневието. Чувајте ги своите вредности на сигурни места. Клучот од сефот го имате само вие.

Кој има пристап до сефот?

Пристапот до сефот е ваш и на лица ополномоштени од Вас.

Како се отвора сефот и што ако го изгубам клучот?

Сефот се отвора со два клуча. Едниот го има банката, односно сефо-вскиот службеник, а другиот Вие. Само со еден од овие два клуча не се отвора сефот. Во банката со трезорските и сефовските клучеви ракуваат клучари, односно банката води сметка за тоа кој работник се одредува за клучар. Затоа сметаме довербата треба да е голема од Ваша страна.

Постои уште еден клуч еднаков на вашиот кој е депониран во друга банка, најчесто НБРМ. Значи, доколку го изгубите клучот од сефот, веднаш пријавувајте во сефовската служба. Сефот ќе Ви биде отворен комисијски, но за да го испразните, односно добивате нов сеф. Првиот неможе повеќе да се употребува, не со еден единствен клуч, се додека не се смени бравата. Замената на бравата ја прави овластена фирма онаа која го произвела сефот. Штетата за изгубениот клуч, односно промена на брава ја сносит Вие, а износот е различен зависно каков сеф сте имале: Швајцарски, Американски, Македонски и слично.

Напоменуваме: Сигурноста е иста независно од тоа чие производство е сефот.

Како да работам со сефот?

За работа со сефот во трезорите на Банките има по неколку кабинети. Овде не Ве гледа никој, ниту пак може некој да знае што е во содржината на Вашиот сеф. Бројот на Вашиот сеф го има на Вашиот клуч и сефот.

Можеби се прашувате што се чува во сефот а што не?

Во сефот се чуваат материјални и други ваши вредности а не се чува експлозивни и лесно запаливи материји, хемикалии и оружје.

Кој може да закупи сеф?

Сеф може да закупат полнолетни лица, резиденти и нерезиденти. Потребна е лична карта или пасош, па со банката склучувате договор за закуп на сеф. Еден примерок од договорот треба да имате и Вие. Во некои банки треба да Ви побараат да оставите и депозит.

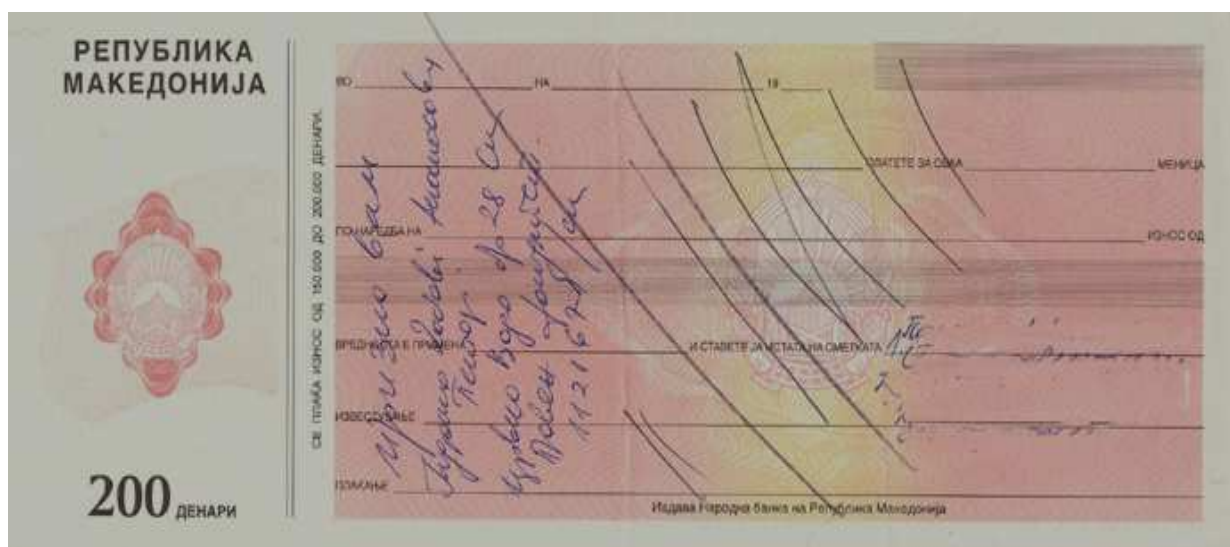
Банката треба да Ви гарантира за дискреција и тајност.

5. МЕНИЦА - КАКО СРЕТСТВО И ИНСТРУМЕНТ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПЛАЌАЊЕТО

5.1 ШТО Е МЕНИЦА ?

Потрошувачи често пати кога сакате да купите нешто на кредит Ве известуваат дека покрај другите инструменти за обезбедување: гаранти-жиранти , административна забрана на Вашите примања или слично, треба да донесете и меница со определена вредност во зависност од висината на Вашиот кредит.

Меницата е широко распространет инструмент во западноевропските земји во меѓународниот и домашниот платен промет.

Меничната исправа-бланкет во нашата земја постои единствено за трасираната меница. Бланкетот се купува кај овластени трговци-најчесто трафиките во кои се купуваат весници , цигари, таксени марки и сл. Меницата-како менична исправа- гледана надворешно е парче хартија на кое се испечатени одредени податоци и место за одредени податоци, кои треба да се внесат. Всушност меницата е сложен правен однос помеѓу најмалку две , а најчесто три лица трасант , трасат ремитент. Нејзината форма и видови се стандардизираат со закон. Кај нас тоа е Законот за меница.

Види повеќе Сл.Весник на РМ број.2/2002.

Што треба како потрошувачи да знаеме за меницата?

Потпишувањето на меницата било во улога на должник или гарант е сериозен чин и тоа значи, дека доверителот може да го наплати доспеаното побарувањето од Вашите средства во банката на пример од тековната сметка.

Потрошувачите најчесто се сретнуваат со трасираната меница.

Најчесто за обезбедување на одредени кредитни односи. Во зависност од висината на кредитот вредноста на бланкетот формуларот на меницата е од 100, 200 или 500 денари.

При склучувањето на договор за кредит должникот -кредитобарателот покрај другите документи на банката која е давател на кредитот и предава меница.

Меницата ја акцептира со самото предавање и со изјавата признавам, сумата не се впишува на меницата, станува збор за бланко меница но со одреден лимит на кој укажува самата бланкет меница на пример онаа од 200 денари се користи за сума од 150 000 до 200 000 денари.

За да се осигури плаќањето на кредитот меницата ја потпишуваат и гаранти-жиранти. На предната страна првиот, кој ја додава клаузулата без протест и заедно со вториот се потпишуваат на задната страна од меничниот формулар.

Зошто меницата која ја потпишувате како кредитопримач- должник не е на определена точна сума?

Доверителите сметаат дека редовно ќе го плаќате долгот и затоа не ја впишуваат сумата. Доколку во одреден момент престанете со плаќањето , доверителот ќе бара да се плати преостаната сума која однапред не се знае.

Потрошувачи секогаш водете сметка за кога потпишувате како жирант-гарант. Нашиот совет не е да не бидете гарант. Секако дека и Вие некогаш ќе се најдете во ситуација да Ви е потребен гарант и ќе Ви биде непријатно ако сите Ваши пријатели не се нафатат или Ве одбијат. Разговарајте со оној кој бара да гарантирате за него укажете му на својата финансиска ситуација. Редовно плаќајте ги сопствените долгови и така нема да се доведете во ситуација пријателите да одбијат да бидат Ваши гарант.

Што е тоа акцептирање на меница?

Акцептирање-акцепт е изјава на некое лице трасатот-должникот со која потврдува во целост или делумно да ја исплати сумата означена на меницата. Ако трасатот на меницата запише дека ќе ја исплати меничната сума тој со тоа примил односно ја акцептирал меницата и извршил менично-правно дејство што се нарекува акцепт.

Акцептирање е она што обично го пишуваат на меницата и што се изразува со зборовите - признавам , прифаќам примам и сл.

На кого му се обраќа имателот на меницата за да ја наплати?

Имателот на меницата мора според законот да му се обрати првин на акцептантот- главниот должник. Во случај на кредит за потрошувачи на кредитопримачот на Вас кој сте ја акцептирале меницата.

Дали гарантите , другите потписници солидарно одговараат за обврската?

Иако како гарант потписник на меницата солидарно одговарате за обврската имателот е должен да се обрати прво на главниот должник меничниот обврзник.

Што станува ако акцептантот ја плати меничната обврска од меницата?

Кога акцептантот ќе ја плати меницата од меничната обврска се ослободуваат сите други менични потписници.

Што се случува ако главниот должник -меничниот должник не ја исплати меницата?

Тогаш доверителот бара да ја платат гарантите споредните должници и тие се здобиваат со право на регрес -наплата од главниот должник обврската се прелева на регресните должници.

Кога меницата се наплатува по принуден пат?

До принуден пат на наплата на меницата доаѓа тогаш кога меничната сума во определен рок не ја исплати ни главниот должник, ниту регресните должници. Тогаш меничниот доверител ќе го оствари своето побарување од меницата по принуден пат во извршна постапка.

Што е тоа протест?

Под протест се подразбира менично дејство во кое имателот на меницата на веродостоен начин утврдува дека останал безуспешен неговиот обид да добие акцепт или плаќање по некоја меница.

Кај нас во практиката е вообичаено првиот гарант (жирант) да ја внесе клаузулата без протест. Значи дека во однос на него не е потребно да се има ваква веродостојна исправа.

Што е тоа нотификација?

Ако сте гарант, а главниот меничен должник не ја платил меничната обврска треба да Ве известат , а тоа известување се нарекува нотификација . Нотификација е менично дејство со кое имателот на меницата ги известува другите потписници на меницата дека обидот да добие акцепт или плаќање на меницата од главниот должник останало без успех. Така дознавате дека треба да ја платите меничната обврска без интервенција на судот, без трошоци и камати по таа меница.

Што ако имателот на меницата не изврши нотификација?

Ако имателот на меницата не изврши нотификација , не ги губи своите регресни права , но тој им е одговорен на регресните должници за штетата што ќе настане поради неизвестување, но најповеќе до износот на меничната сума.

Со какви средства располага имателот на меницата за заштита на своите менични права?

Имателот на меницата за заштита на своите менични права има на располагање менични тужби. Меничните тужби се поднесуваат кога имателот на меницата навремено ќе подигне протест, дури и ќе изврши нотификација, а меничните должници сепак не ги извршиле своите менични обврски. Во практиката постојат два вида на менични тужби- редовна менична тужба и регресна менична тужба.

Покрај овие два вида на тужби на имателот на меницата му стојат на располагање и други видови тужби: тужба за неосновано збогатување, сопственички тужби за враќање на меницата и др.

Дали како главен должник или гарант имате право на менични приговори?

Да. Постојат повеќе видови на приговори. Приговор дека меницата е платена од главниот должник; приговор дека меницата не е издадена во пропишана форма; приговор дека меничното побарување е застарено; приговор дека имателот ја пополнил меницата спротивно на постигната спогодба и др.

5.2 КОЛКУ ВИДОВИ НА МЕНИЦА ПОСТОЈАТ

Постојат два основни вида на меници- трасирана и сопствена.

По што се разликуваат овие два вида на меница?

Тие се разликуваат по тоа кој треба да ја плати означената сума во меничната исправа.

Што е тоа трасирана меница?

Кај трасираната меница издавачот на меницата повикува трето лице да ја прифати обврската, односно да ја исплати означената сума во меницата на одреден субјект кога меницата ќе достаса.

Дали трасираната меница е хартија од вредност?

Трасираната меница претставува хартија од вредност составена во пропишана форма според домицилните правила, со која едно лице трасант повикува второ лице трасат по негова наредба да исплати одредена сума пари на трето лице (ремитент) во место и во рок одреден на самата меница.

Кои се битните елементи кои треба да ги содржи трасираната меница и дали мора на меницата да стои ознака-меница?

Ознаката меница вообичаено е отпечатена на самиот меничен слог. Во меничната исправа задолжително се внесува зборот меница. Меницата е строго правно дејство кое произведува правни последици за лицата кои потпишуваат и стапуваат во менични односи.

Дали името назвот и седиштето на трасатот задолжително мора да се најдат на меницата?

Име- назив и седиште на трасатот мора да има на меницата. Тое е лицето кое ќе ја акцептира и исплати меницата.

Што друго вообичаено содржи меницата?

Меницата мора да содржи безусловна наредба да се плати одредена сума на пари од покрите на трасантот. Важно е што налогот во врска со плаќањето мора да биде без услов.

(Услов- е иден настан од чие настанување или не настанување зависи определен правен однос, на пример- ако грозјето не го уништи невреме или болест ќе го откупам целиот род; или ако добијам пари на лото ќе го платам долгот)

Дали меницата може да гласи на недефинирана сума пари , за сите долгови што ги направил или ќе бидат направени од трасантот?

Меницата може да гласи само на определен износ на пари . Во меницата се запишува сумата на пари на која меницата гласи и која треба да се исплати.

Дали е вообичаено на меницата да се одреди времето на пристигнување?

Времето на пристигнување односно означување на рокот на достасаноста на меницата задолжително се наведува. Меницата на која што не е наведено времето на пристигнување се смета за меница по видување.

Дали на меницата вообичаено се наведува местото каде што треба да се изврши плаќањето ?

Да. Меницата на која што не е наведено местото каде што треба да се изврши плаќањето како место за плаќање го има живеалиштето на трасантот или местото означено покрај иметот на трасантот.

Дали името на ремитентот мора да биде назначено на меницата?

Во меницата мора да биде назначено лицето на кое ќе биде исплатена меничната сума поради тоа што таа гласи по наредба.

Дали мора на меницата да се запише денот и местото на издавање?

Да. Вообичаено е да се наведе местото и денот на издавање.

Дали трасантот задолжително ја потпишува меницата?

Трасантот задолжително ја потпишува меницата. Тоа е лице кое ја издало меницата.

Кој друг вид на меница е распространет?

Распространета е и сопствената меница.

Која меница се нарекува сопствена?

Кај сопствената меница издавачот на меницата со својот потпис презема обврска дека самиот ќе ја плати меничната сума во времето кога ќе достаса меницата.

Кај сопствената меница настанува правен однос помеѓу две лица издавачот на меницата и ремитентот на кој или по чија наредба ќе се исплати меницата. Издавачот на меницата не создава обврска кон некое трето лице, бидејќи се обврзува дека сам ќе ја исполни меничната обврска. Тоа значи дека кај овој вид на меница трасантот и трасатот се споени во едно лице.

Што задолжително треба да содржи сопствената меница?

Сопствената меница треба да ги содржи следните битни елементи:

- ознака дека меницата е отпечатена на самиот меничен слог
- безусловно ветување дека одредена сума пари ќе се плати
- време на пристигнување
- место каде што треба да се изврши плаќањето
- името на ремитентот
- ден и место на издавање
- потпис на трасантот.

5.3 СО КОЈ ВИД НА МЕНИЦА НАЈЧЕСТО СЕ СРЕТНУВААТ ПОТРОШУВАЧИТЕ И НА ШТО ТРЕБА ДА ВНИМАВААТ?

Потрошувачите најчесто се сретнуваат со трасираната меница.

Најчесто за обезбедување на одредени кредитни односи. Во зависност од висината на кредитот вредноста на бланкетот формуларот на меницата е од 100, 200 или 500 денари.

При склучувањето на договор за кредит должникот -кредитобарателот покрај другите документи на банката која е давател на кредитот и предава меница.

Меницата ја акцептира со самото предавање и со изјавата признавам, сумата не се впишува на меницата, станува збор за бланко меница но со одреден лимит на кој укажува самата бланкет меница на пример онаа од 200 денари се користи за сума од 150 000 до 200 000 денари.

За да се осигури плаќањето на кредитот меницата ја потпишуваат и гаранти-жиранти. На предната страна првиот, кој ја додава клаузулата без протест и заедно со вториот се потпишуваат на задната страна од меничниот формулар.

Зошто меницата која ја потпишувате како кредитопримач- должник не е на определена точна сума?

Доверителите сметаат дека редовно ќе го плаќате долгот и затоа не ја впишуваат сумата. Доколку во одреден момент престанете со плаќањето , доверителот ќе бара да се плати преостаната сума која однапред не се знае.

Потрошувачи секогаш водете сметка за кога потпишувате како жирант-гарант. Нашиот совет не е да не бидете гарант. Секако дека и Вие некогаш ќе се најдете во ситуација да Ви е потребен гарант и ќе Ви биде непријатно ако сите Ваши пријатели не се нафатат или Ве одбијат. Разговарајте со оној кој бара да гарантирате за него укажете му на својата финансиска ситуација. Редовно плаќајте ги сопствените долгови и така нема да се доведете во ситуација пријателите да одбијат да бидат Ваши гаранти.

Што е тоа акцептирање на меница?

Акцептирање-акцепт е изјава на некое лице трасатот-должникот со која потврдува во целост или делумно да ја исплати сумата означена на меницата. Ако трасатот на меницата запише дека ќе ја исплати меничната сума тој со тоа примил односно ја акцептирал меницата и извршил менично-правно дејство што се нарекува акцепт.

Акцептирање е она што обично го пишуваат на меницата и што се изразува со зборовите - признавам , прифаќам-примам и сл.

На кого му се обраќа имателот на меницата за да ја наплати?

Имателот на меницата мора според законот да му се обрати првин на акцептантот- главниот должник. Во случај на кредит за потрошувачи на кредитопримачот на Вас кој сте ја акцептирале меницата.

Дали гарантите , другите потписници солидарно одговараат за обврската?

Иако како гарант потписник на меницата солидарно одговарате за обврската имателот е должен да се обрати прво на главниот должник меничниот обврзник.

Што станува ако акцептантот ја плати меничната обврска од меницата?

Кога акцептантот ќе ја плати меницата од меничната обврска се ослободуваат сите други менични потписници.

Што се случува ако главниот должник -меничниот должник не ја исплати меницата?

Тогаш доверителот бара да ја платат гарантите споредните должници и тие се здобиваат со право на регрес -наплата од главниот должник , обврската се прелева на регресните должници.

Кога меницата се наплатува по принуден пат?

До принуден пат на наплата на меницата доаѓа тогаш кога меничната сума во определен рок не ја исплати ни главниот должник, ниту регресните должници. Тогаш меничниот доверител ќе го оствари своето побарување од меницата по принуден пат во извршна постапка.

Што е тоа протест?

Под протест се подразбира менично дејство во кое имателот на меницата на веродостоен начин утврдува дека останал безуспешен неговиот обид да добие акцепт или плаќање по некоја меница.

Кај нас во практиката е вообичаено првиот гарант (жирант) да ја внесе клаузулата без протест. Значи дека во однос на него не е потребно да се има ваква веродостојна исправа.

Што е тоа нотификација?

Ако сте гарант, а главниот меничен должник не ја платил меничната обврска треба да Ве известат, а тоа известување се нарекува нотификација. Нотификација е менично дејство со кое имателот на меницата ги известува другите потписници на меницата дека обидот да добие акцепт или плаќање на меницата од главниот должник останало без успех. Така дознавате дека треба да ја платите меничната обврска без интервенција на судот, без трошоци и камати по таа меница.

Што ако имателот на меницата не изврши нотификација?

Ако имателот на меницата не изврши нотификација, не ги губи своите регресни права, но тој им е одговорен на регресните должници за штетата што ќе настане поради неизвестување, но најповеќе до износот на меничната сума.

Со какви средства располага имателот на меницата за заштита на своите менични права?

Имателот на меницата за заштита на своите менични права има на располагање менични тужби. Меничните тужби се поднесуваат кога имателот на меницата навремено ќе подигне протест, дури и ќе изврши нотификација, а меничните должници сепак не ги извршиле своите менични обврски. Во практиката постојат два вида на менични тужби- редовна менична тужба и регресна менична тужба.

Покрај овие два вида на тужби на имателот на меницата му стојат на располагање и други видови тужби: тужба за неосновано збогатување, сопственички тужби за враќање на меницата и др.

Дали како главен должник или гарант имате право на менични приговори?

Да. Постојат повеќе видови на приговори. Приговор дека меницата е платена од главниот должник; приговор дека меницата не е издадена во пропишана форма ; приговор дека меничното побарување е застарено; приговор дека имателот ја пополнил меницата спротивно на постигната спогодба и др.

6. ОСИГУРУВАЊЕ

6.1 ШТО Е ТОА ОСИГУРУВАЊЕ И ДАЛИ МОРА ДА СЕ ОСИГУРАМ ?

Осигурувањето е поим кои значи, доверба во нешто, заштита обезбедување, гаранција и др. Неговото општо значење сесе-ма добро ја означува целта на осигурувањето кое се состои во давање на некаква сигурност.

Луѓето од секогаш се стремеле за создавање на поповолни материјални услови за живот и благосостојба. Меѓутоа, луѓето се изложени на разни опасности што го загрозуваат нивниот живот здравје и имот. Несреќните случаи, исто така предизвикуваат штети и уништуваат човечки животи. Разните форми на заштита, што ги пронаоѓале луѓето морале постојано да се менуваат и усовршуваат, бидејќи се појавуваат нови опасности. Покрај потребите за заштита на своите добра од елементарни непогоди или од туѓи дејствија, се појавува и потребата за заштита од последиците од сопствената активност со која може да им се нанесе штета на туѓи како и на своите добра.

Почитувани потрошувачи во време кога животот и имотот се изложени на голем број на ризици соочени сте со фактот дека постојат задолжителни форми на осигурување, како оние при регистрацијата на патничкото возило или при па-тување со авион.

Освен задолжителното склучување на договор за осигурување, можно е и самите доброволно да го осигурате својот живот или пак својот имот. Осигурувањето се повеќе станува начин на заштеда, подобрување на домашниот буџет, а преку основната функција осигурувањето е всушност добар начин на превенција или намалување на негативните последици од определени ризици.

Основен мотив за осигурувањето е желба за економска заштита од ризик, односно потребата од економска заштита.

За осигурувањето потрошувачот треба да размислува уште како и за можност:

- продуктивен начин за штедење на денари и девизи
- за надоместување на ненадејни поголеми финасиски издатоци на семејството
 - за економско обезбедување на семејството
 - за поддршка на школувањето и образованието на децата
 - почетно економско осамостојување на децата
- за финансиска потреба на семејството при финансиски потешкотии поради ненадејно намалување на приходите

Уште на почетокот спомнавме дека постојат два вида на осигурување според начинот на настанокот:

ЗАКОНСКО И ДОБРОВОЛНО

ЗАКОНСКОТО - задолжителното законско осигурување мора да се заклучи врз основа на императивна обврска од закон. Во Република Македонија имаме задолжително законско осигурување во следните случаи:

- патници во јавниот сообраќај - од последици на несреќен случај;
- корисниците, односно сопствениците на моторни возила од одговорно- ст на штети сторени на трети лица;
- корисниците, односно сопствениците на воздухоплови од одговорност сторени на трети лица.

ДОГОВОРНОТО - доброволното осигурување постои само тогаш кога врз основа на заемен интерес ќе се заклучи соодветен договор за осигурување меѓу осигурувачот и осигуреникот.

Според предметот на осигурување, осигурувањето се дели на:

ОСИГУРУВАЊЕ НА ИМОТ

ОСИГУРУВАЊЕ НА ЛИЦА И

ОСИГУРУВАЊЕ ОД ГРАЃАНСКА ОДОГОВОРНОСТ

Кои се основните својства и каква е разликата помеѓу овие три вида на осигурување?

на штетата имаат материјален интерес таа да не се причини;

ОСИГУРУВАЊЕТО НА ИМОТ: ризикот опфатен со осигурувањето може да биде реализиран на имотот на едно лице (осигурување од пожар на стан), пред-метот изложен на ризик има материјална вредност и е пресметлив во пари; целта на осигурувањето е на-домест на штета (не и лично збогатување); права имаат лица кои во моментот на пришинување

ОСИГУРУВАЊЕ НА ЛИЦА: ризикот опфатен со осигурувањето може да биде реализиран на личност (осигуреник или осигурено лице - кршење на рака) и истиот може да ја загрози егзистенцијата, интегритетот, здравјето или работната способност на човекот; личните добра изложени на ризикот немаат материјална вредност; целта на осигурува-њето не е надомест на штета (човековите добра неможат да бидат проценети во пари); надоместот на осигурувањето е еден вид противдејствие на уплатените премии, а не на

причинетата штета и истиот се определува главно независно од можната штета.

ОСИГУРУВАЊЕ ОД ГРАЃАНСКА ОДГОВОРНОСТ: е таков договор врз основа на кој корисникот односно сопственикот на опасни ствари се осигурува од одговорност причинета на трети лица; ваков вид на осигурување се транспортните осигурувања; осигурување од одговорност на превозникот и сл. Осигурување од несреќа на спортисти, пожарникари и сл.

КОИ ОСНОВНИ ПОИМИ И ИНФОРМАЦИИ ТРЕБА ДА ГИ ЗНАМ ПРЕД ДА СЕ РЕШАМ ЗА ОСИГУРУВАЊЕ?

Некои поими кои треба да ги знаете кога станува збор за осигурувањето:

РИЗИК : Ризикот е битен елемент на осигурувањето без кој не може да постои осигурувањето - ако нема ризик нема осигурување.

Кој ризик е подобен за осигурување ?

Ризикот треба да биде:

можен (не може да се осигурате од инвазија на вонземјани);

- да предизвикува економска штета (не можете да се осигурате од доаѓање на власт на некоја политичка партија, иако тоа може да донесе штетни последици за Вашиот имот);

како настан треба да биде иден (не можете да ја осигурате од пожар веќе запалената куќа);

- неизвесноста од евентуланото настапување може да биде апсолутна и релативна – апсолутна за настан кој може воопшто да не настане – кражба

и

релативна – од смрт смртта ќе настапи но кога тоа е неизвесно;

- повторлив (освен смртта) и да постои техничко статистичка можност за негово изразување (поплава, пожар, кражба) кога настаните не би се повторувале не би имало потреба од осигурување;

- дозволен и во согласност со јавниот поредок - од многу настани осигурувањето не е дозволено за сите- самозапалување на имот на пример;

ПРЕДМЕТ НА ОСИГУРУВАЊЕ: тоа одговара на прашањето што се осигурува. Предмет на договорот за осигурување се стварите и лицата изложени на ризик.

ПРЕМИЈА НА ОСИГУРУВАЊЕ: тоа е износот што му го плаќа осигуреникот на осигурителот за осигурени ризици. За премијата обично се вели дека е цена на ризикот или цена на осигурувањето. Постои формула за пресметување на премијата. Премијата е еднаква на цената на чинење плус цената на услугата плус ре-зерва за сигурност. $P = C_c + C_u + R$.

Премијата на осигурување се определува пред почетокот на осигурување и во начело се плаќа при склучување на осигурувањето, а може да се плаќа и sukcesивно се додека трае осигурувањето.

Има повеќе видови на премии основна, дополнителна, ризико премија и штедна премија

ОСИГУРЕН СЛУЧАЈ - е остварен ризик, бидејќи тоа е настан чие настанување претставува остварување на ризикот што е опфатен со осигурувањето. Надоместот се исплаќа единствено ако осигурениот случај настане. На пример предмет на осигурување е куќата, ризикот е промена на постоечка состојба осигурен случај е одрон на тлото на кое се наоѓа куќата.

НАДОМЕСТ НА ОСИГУРУВАЊЕ - надоместот од осигурување е надомест што на потрошувачот му го исплаќа осигурител-ната компанија, а се добива така што стварната штета се помножува со сумата за осигурување, па потоа добиениот износ се дели со вредноста на стварта што стварта ја има на денот на настанување на штетата пред настанување на осигурениот случај (ова е кај осигурувањето на имот).

На територија на Република Македонија постојат следниве осигурителни друштва:

ДРУШТВА ЗА ОСИГУРУВАЊЕ

Акционерско друштво за осигурување и реосигурување „КЈУБИ МАКЕДОНИЈА“ Скопје

ул. „11 Октомври“ бр. 25
1000 Скопје
тел. +389 2 3115 188
факс +389 2 3115 374, +389 2 3114 020
веб <http://www.qbe-makedonija.com.mk>

Акционерско друштво за осигурување ВАРДАР Скопје

Градски Сид Блок VIII
1000 Скопје
тел. +389 2 3286 600
факс +389 2 3239 512
веб <http://www.advardar.com.mk>

Акционерско друштво за осигурување ТАБАК - Скопје

бул. „III Македонска Бригада“ б.б.
1000 Скопје
тел. +389 2 3105 608
факс +389 2 3112 898
веб <http://www.tabakosiguruvanje.com.mk>

ТД за осигурување МАКОШПЕД ОСИГУРУВАЊЕ АД Скопје

ул. „Македонија“ бр. 19
1000 Скопје
тел. +389 2 3228 904, +389 2 3117 638, +389 2 3117 239
факс +389 2 3117 194
веб <http://www.makospedosiguruvanje.com.mk>

Друштво за осигурување „СИГМА“ АД Скопје

ул. „Дебарца“ бр. 2
1000 Скопје
тел. +389 2 3231 631, +389 2 3231 634, +389 2 3231 635
факс +389 2 3231 632

Акционерско друштво за осигурување ЕУРОЛИНК Скопје

ул. „Васил Главинов“ бр. 12, ТЦЦ Плаза, Први кат
1000 Скопје
тел. +389 2 3231 623, +389 2 3231 624
факс +389 2 3231 625
веб <http://www.eurolink.com.mk>

Друштво за осигурување ИНСИГ - МАКЕДОНИЈА АД Скопје

ул. „Даме Груев“ бр. 5
1000 Скопје
тел. +389 2 3215 515
факс +389 2 3215 512

ОСИГУРИТЕЛНИ БРОКЕРСКИ ДРУШТВА

Акционерско осигурително брокерско друштво ЕУРО ЕКСПЕРТС Скопје

бул. „Св. Климент Охридски“ бр. 58-б

1000 Скопје

тел. +389 2 3217 217

факс +389 2 3217 218

веб <http://www.euroexperts.com.mk>

Осигурително брокерско друштво ЕУРОМАК БРОКЕР АД Скопје

ул. „243“ (И Никола Тримпарев) бр. 13

1000 Скопје

тел. +389 2 3232 951

факс +389 2 3231 252

веб <http://www.euromak.com.mk>

Осигурително брокерско акционерско друштво ВИАСС Тетово

ул. „М. Титов Градско пазариште бр. КА-02

Тетово

Осигурително брокерско друштво ИН - БРОКЕР АД Скопје

ул. „Даме Груев“ бр. 16, Д.Т.Ц. Палома Бјанка кат 3, локал бр. 10

1000 Скопје

тел. +389 2 3215 301

веб <http://www.inbroker.com.mk>

ДОГОВОР ЗА ОСИГУРУВАЊЕ НА ИМОТ И ЛИЦА

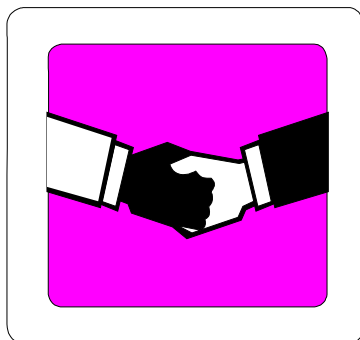
Кои се правата и обврските на лицата кои се договорни страни кај договорот за осигурување?

Со договорот за осигурување се обврзува договарачот на осигурувањето, врз начелата на заемност и солидарност да здружува определен износ во друштвото за осигурување односно во друштвото за ризици (осигурувач), а друштвото се обврзува ако дојде до настан кој претставува осигурен случај да му го исплати на осигуреникот или на некое трето лице надоместот односно договорената сума или да направи нешто друго.

Дали може да се склучи договор за осигурување кога осигурениот случај- настанот со оглед на кој се склучува осигурувањето веќе настанал, или е сосема извесно дека ќе настане ?

Не. Настанот со оглед на кој се склучува осигурувањето (осигурениот случај) мора да биде иден, неизвестен и независен од исклучивата волја на договарачот.

Договорот за осигурување е ништовен ако во моментот на неговото склучување веќе настанал осигурениот случај, или тој бил во настапување, или било извесно дека ќе настапи, или ако веќе тогаш престанала можноста тој да настане.

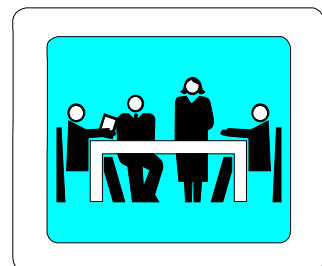

Дали може да биде договорено со осигурувањето да биде опфатен и претходен период кој му претходи на склучувањето на договорот ?

Да! Ако е договорено дека со осигурувањето ќе биде опфатен определен период кој му претходи на склучувањето на договорот, договорот ќе биде ништовен само ако во моментот на неговото склучување на заинтересираната страна и било познато дека веќе настанал осигурениот случај, односно дека веќе тогаш престанала можноста тој да настане.

Кога договорот за осигурување се смета за склучен?

Договорот за осигурување е склучен кога договарачите ќе ја потпишат полисата на осигурување или листата на покритието.

Колку време писмената понуда дадена на осигурувачот за склучување на договор за осигурување го обврзува понудувачот. Сте добиле понуда од осигурителна компанија за осигурување на техничките уреди во домаќинството дали овие услови го обврзуваат понудувачот подолг временски период?

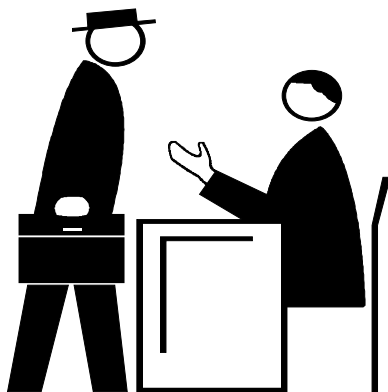
Не. Писмената понуда направена на осигурувачот за склучување на договор за осигурување го врзува понудувачот, ако тој не определил пократок рок, за време од осум дена од денот кога понудата пристигнала до осигурувачот, а ако е потребен лекарски преглед, тогаш за време од триесет дена.

Што се вообичаено се наведува во полисата?

Во полисата мораат да бидат наведени: договорните страни, осигурениот предмет односно осигуреното лице, ризикот опфатен со осигурувањето, траењето на осигурувањето и периодот на покритието, сумата на осигурувањето или дека осигурувањето е неограничено; премијата или придонесот, датумот на издавањето на полисата и потписи на договорните страни.

Полисата на осигурувањето може да биде привремено заменета со листа на покритието во која се внесуваат суштествените состојки на договорот.

Кои се правата и обврските на лицата кои се договорни страни кај договорот за осигурување?

Со договорот за осигурување се обврзува договарачот на осигурувањето, врз начелата на взаемност и солидарност да здружува определен износ во друштвото за осигурување односно во друштвото за ризици (осигурувач), а друштвото се обврзува ако дојде до настан кој претставува осигурен случај да му го исплати на осигуреникот или на некое трето лице надоместот односно договорената сума или да направи нешто друго.

односно осигуреното лице, ризикот опфатен со осигурувањето, траењето на осигурувањето и периодот на покритието, сумата на осигурувањето или дека осигурувањето е неограничено; премијата или придонесот, датумот на издавањето на полисата и потписи на договорните страни.

Полисата на осигурувањето може да биде привремено заменета со листа на покритието во која се внесуваат суштествените состојки на договорот.

ОБВРСКИ НА ДОГОВАРАЧОТ НА ОСИГУРУВАЊЕ

Кога сакам да склучам договор за осигурување за што се треба да го известам осигурувачот?

Договарачот на осигурувањето е должен при склучувањето на договорот да му ги пријави на осигурувачот сите околности што се од значење за оцена на ризикот, а што му се познати или не можеле да му останат непознати.

При склучување на договор за осигурување најчесто се бара од Вас да пополните прашалник за

состојбата на предметот на осигурување. Лицето кое Ви помага да го пополните овој прашалник треба да Ве опомене дека одговарањето на сите прашања во прашалникот е битно и дека не треба да премолчите нешто што на Вас Ви се чини помалку битно. Реално и точно треба да известите за староста на објект, видот на материјалот од кој е изработен и сл. Ако пак се работи за осигурување на лице тогаш пак прележани болести обид за самоубитство и сл. се работи кои не треба да се премолчат.

При склучување на договорот за осигурување премолчив дека дел од уредите подолго време беа некористени и изложени на влага, дали осигурувачот може да бара поништување на договорот и какви последици можат да настанат?

Ако договарачот на осигурувањето намерно направил неточна пријава или намерно премолчил некоја околност од таква природа што осигурувачот не би склучил договор ако знаел за вистинската состојба на работите, осигурувачот може да бара поништување на договорот.

Во случај на поништување на договорот од вакви причини, осигурувачот ги задржува наплатените премии и има право да бара исплата на премијата за периодот на осигурувањето во кој побарал поништување на договорот.

Правото на осигурувачот да бара поништување на договорот за осигурување престанува ако тој во рок од три месеци од денот на дознавањето на неточноста на пријавата или за премолчувањето не му изјави на договарачот на осигурувањето дека има намера да го користи тоа право.

Има и ваква ситуација кога Вие неточните податоци или пропуштањето сте го направиле ненамерно што тогаш?

Ако договарачот на осигурувањето потрошувачот направил неточна пријава, или пропуштил да го даде должното известување, а тоа не го сторил намерно, осигурувачот може, по свој избор, во рок од еден месец од дознавањето за неточноста или нецелосноста на пријавата, да изјави дека го раскинува договорот или да предложи зголемување на премијата сразмерно со поголемиот ризик.

Договорот во тој случај престанува по истекот на четиринаесет дена од кога осигурувачот својата изјава за раскинување му ја соопштил на договарачот на осигурувањето, а во случај на предлог од осигурувачот премијата да се зголеми, раскинувањето настапува според самиот закон ако договарачот на осигурувањето не го прифати предлогот во рок од четиринаесет дена од кога го примил.

Во случај на раскинување, осигурувачот е должен да го врати делот од премијата што отпаѓа на времето до крајот на периодот на осигурувањето.

Ако осигурениот случај настанал пред да е утврдена неточноста или нецелосноста на пријавата, или по тоа но пред раскинувањето на договорот односно пред постигнувањето на спогодба за зголемување на премијата, надоместот се намалува во сразмер помеѓу стапката на платените премии и стапката на премиите што би требало да се платат според вистинскиот ризик.

Дали последиците од неточната пријава или премолчување на околностите настануваат и во случаи на осигурување од име и за сметка на друг, ако овие лица знаеле за неточноста или премолчувањето кои биле битни за оцена на ризикот?

Последиците од неточната пријава или премолчувањето на околностите од значење за оцена на ризикот се применуваат и во случаи на осигурувања склучени од името и за сметка на друг, или во корист на трет, или за туѓа сметка или за сметка на оној на кого се однесува, ако овие лица знаеле за неточноста на пријавата или за премолчувањето на околностите од значење за оцената на ризикот.

Дали осигурувачот (осигурителната компанија) може да бара поништување и раскинување на договорот за осигурување ако податоците, кои биле од значење за оцена на ризикот, а биле

премолчани или неточно биле пријавени му биле познати или не можеле да му останат непознати. На пример ако објектот кој се осигурува не е изграден според техничките стандарди што се гледа со обична посета на објектот ?

Осигурувачот, кому во моментот на склучувањето на договорот му биле познати или не можеле да му останат непознати околностите што се од значење за оцена на ризикот, а кои договарачот на осигурувањето неточно ги пријавил или ги премолчил, не може да се повикува на неточноста на пријавата или на премолчувањето.

Истото важи во случај кога осигурувачот дознал за тие околности за време на траењето на осигурувањето, а не ги користел законските овластувања.

Дали јас како договорувач на осигурањето морам лично да ја платам премијата за моето осигурување? Каде е местото на плаќањето на премијата?

Договарачот на осигурувањето е должен да ја плати премијата на осигурувањето, но осигурувачот е должен да ја прими исплатата на премијата од секое лице кое има правен интерес таа да биде платена.

Премијата се плаќа во договорените рокови, а ако треба да се исплати одеднаш, се плаќа при склучувањето на договорот.

Место на плаќањето на премијата е местото во кое договарачот на осигурувањето-потрошувачот има свое, живеалиште, ако со договорот не е определено некое друго место.

Што ќе се случи ако не ја платам премијата. Дали имам право да ми биде платен надомест од осигурувачот доколку не ја платам премијата?

Ако е договорено премијата да се плаќа при склучувањето на договорот, обврската на осигурувачот да го исплати надоместот или сумата определена со договорот почнува наредниот ден од денот на уплатата на премијата.

Ако е договорено премијата да се плаќа по склучувањето на договорот, обврската на осигурувачот да го исплати надоместот или сумата определена со договорот почнува од денот определен во договорот како ден на почеток на осигурувањето.

Ако договарачот на осигурувањето премијата што втасала по склучувањето на договорот не ја плати до втасаноста, ниту тоа го стори некое друго заинтересирано лице, договорот за осигурување престанува според самиот закон по истекот на рокот од триесет дена од кога на договарачот на осигурувањето му е врачено препорачано писмо од осигурувачот со известување за втасаноста на премијата, но со тоа што тој рок да не може да истече пред да поминат триесет дена од втасаноста на премијата.

Во секој случај договорот за осигурување престанува според самиот закон ако премијата не биде платена во рок од една година од втасаноста.

Дали во текот на траењето на договорот за осигурување имам обврска да го известувам осигурувачот за промена на околностите кој можат да се од значење за оценка на ризикот?

Најчесто да ! Договарачот на осигурувањето е должен кога е во прашање осигурување на имот да го извести осигурувачот за секоја промена на околностите која може да биде од значење за оцена на ризикот, а кога е во прашање осигурување на лица, тогаш само ако ризикот е зголемен поради тоа што осигуреното лице ја променило професијата.

Тој е должен без одлагање да го извести осигурувачот за зголемувањето на ризикот, ако ризикот е зголемен со некоја негова постапка, а ако зголемувањето на ризикот се случило без негово учество тој е должен да го извести во рок од четиринаесет дена од кога дознал за тоа.

Ако зголемувањето на ризикот е толкаво што осигурувачот не би склучил договор ако постоела таква состојба во моментот на неговото склучување, тој може да го раскине договорот.

Ако зголемувањето на ризикот е толкаво што осигурувачот би склучил договор само со поголема премија да постоела таква состојба во моментот на склучувањето на договорот, тој може на договарачот на осигурувањето да му предложи нова стапка на премијата.

Ако договарачот на осигурувањето не се согласи со нова стапка на премијата во рок од четиринаесет дена од приемот на предлогот на новата стапка, договорот престанува според самиот закон.

Договорот останува во сила и осигурувачот повеќе не може да ги користи овластувањата да му предложи на договарачот на осигурувањето нова стапка на премијата или да го раскине договорот, ако не ги искористи тие овластувања во рок од еден месец од кога на кој и да е начин дознал за зголемувањето на ризикот, или ако уште пред истекот на тој рок покаже на некој начин дека се согласува со продолжувањето на договорот (ако ја прими премијата, исплати надомест за осигуран случај што настанал по тоа зголемување и сл.).

Ако осигурениот случај настане пред да биде известен осигурувачот за зголемувањето на ризикот, или откако е известен за зголемувањето на ризикот, но пред да го раскине договорот или да постигне спогодба со договарачот на осигурувањето за зголемување на премијата, надоместот се намалува во сразмер помеѓу платените премии и премиите што би требало да се платат според зголемениот ризик.

Дали ако настанало намалување на ризикот Вие како договорна страна-потрошувач можете да барате намалување на премијата ?

Во случај кога по склучувањето на договорот за осигурување настанало намалување на ризикот, договарачот на осигурувањето има право да бара соодветно намалување на премијата, сметајќи од денот кога за намалувањето го известил осигурувачот.

Ако осигурувачот не се согласи со намалувањето на премијата, договарачот на осигурувањето може да го раскине договорот.

Кои се моите обврски за известување за настапувањето на осигурениот случај?

Осигуреникот е должен, освен во случај на осигурување на живот, да го известува осигурувачот за настапувањето на осигурениот случај најдоцна во рок од три дена од кога дознал за тоа.

Ако тој не ја изврши оваа своја обврска во определеното време, должен е да му ја надомести на осигурувачот штетата која би ја имал овој поради тоа.

ОБВРСКИ НА ОСИГУРУВАЧОТ

Кога осигурувачот теба да исплати надомест или да исплати определена договорена сума?

Кога ќе настане осигурен случај, осигурувачот е должен да го исплати надоместот или сумата определена со договорот во договорениот рок кој не може да биде подолг од четиринаесет дена, сметајќи од кога осигурувачот добил известување дека настанал осигурениот случај.

Ако за утврдување на постоењето на обврската на осигурувачот и на нејзиниот износ е потребно извесно време, овој рок почнува да тече од денот кога е утврдено постоењето на неговата обврска и нејзиниот износ.

Ако износот на обврската на осигурувачот не биде утврден во овој рокот, осигурувачот е должен на барање од овластеното лице, да го исплати износот на неспорниот дел од својата обврска на име аванс.

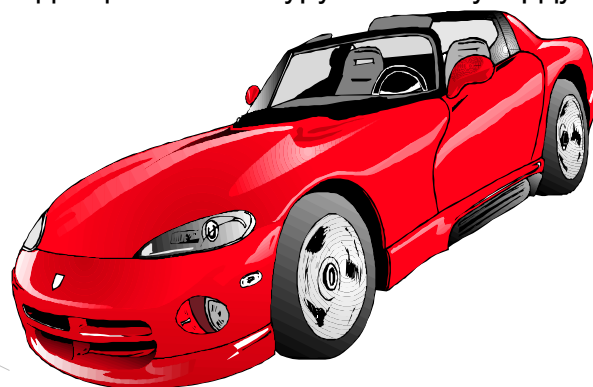

Каква е обврската на компанијата за осигурување по основ на договор за осигурување на корисниците односно сопственици на моторни возила?

Обврската на компанијата за осигурување по основ на договор за осигурување на корисниците, односно сопственик на моторно возило од одговорност за штета причинета на трето лице, се цени според договорената осигурителна сума.

Лимитот на обврската на зедницата за осигурување се утврдува според вкупната штета во еден штетен настан, без оглед на бројот на оштетените лица.

Износот на штетата според кој се утврдува обемот на одговорноста на компанијата за осигурување се засметува така што паричната штета се зема во износот во кој настанала, а

непаричната материјална штета се утврдува според цените односно критериуми-те во времето на штетниот настан. Штетата што се надоместува во странска валута се засметува по курсот на денот на штетниот настан.

Ако така утврдениот износ на штетата не го преминува износот на осигурителната сума, компанијата за осигурување е должна целосно да ја надомести штетата и кога висината на штетата според цената, односно критериумите во времето на донесувањето на судската одлука, го преминува износот на осигурителната сума. Ако износот на штетата утврден на овој начин е поголем, од осигурителната сума, компанијата за осигурување е должна да го надомести делот на штетата според сразмерот помеѓу осигурителната сума и така утврдениот износ на штетата.

Затезната камата и процесни-те трошоци се досудуваат без оглед на лимитот на осигурувањето.

Кога во спор по барање на повеќе оштетени од истиот штетен настан се утврди дека вкупната штета ја преминува осигурителната сума, судот на секој од тужителите ќе им досуди сразмерен дел надоместок, така што збирот на досудените износи не го надминува лимитот на обврската на компанијата за осигурување.

Дали е можно исклучување на одговорноста на осигурувачот во случај на намера и измама од страна договаработ на осигурувањето ?

Да. Ако договаработ на осигурувањето, осигуреникот или корисникот предизвикал осигурен случај намерно или со измама, осигурувачот не е обврзан на никакви давања, а спротивната договорна одредба нема правно дејство.

ТРАЕЊЕ НА ОСИГУРУВАЊЕТО

Кога се смета дека е започнато дејството на осигурувањето?

Ако не е договорено поинаку, договорот за осигурување произведува свое дејство почнувајќи од дваесет и четвртиот час на денот што е означен во полисата како ден на почетокот на траењето на осигурувањето, па се до завршувањето на последниот ден на рокот за кој е договорено осигурувањето.

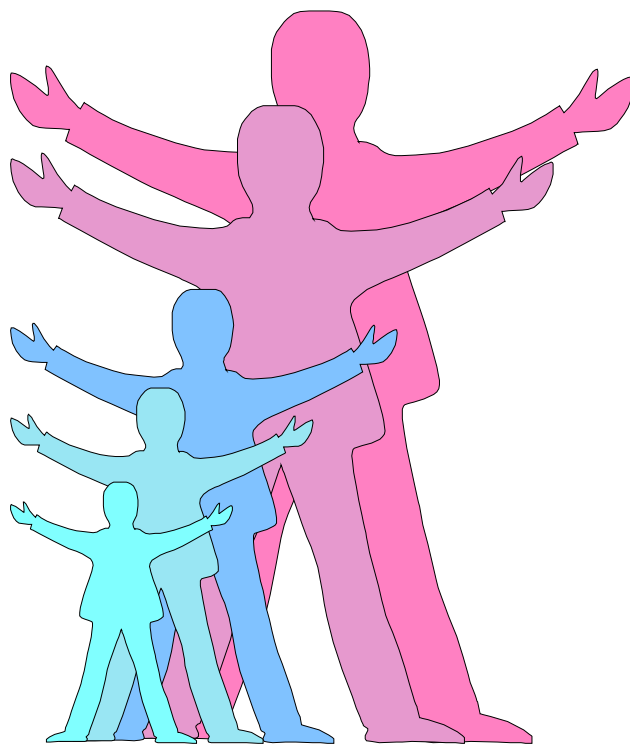
Кога може да се раскине договорот за осигурување ?

Ако рокот на траењето на осигурувањето не е определен со договор, секоја страна може да го раскине договорот со денот на стасаноста на премијата, известувајќи ја писмено другата страна најдоцна три месеци пред стасаноста на премијата.

Ако осигурувањето е склучено на рок подолг од пет години, секоја страна може по истекот на овој рок при отказан рок од шест месеци писмено да и изјави на другата страна дека го раскинува договорот.

Со договорот не може да се исклучи правото на секоја страна да го раскине договорот како што е напред изложено.

Ова не важи за осигурувањето на живот.

6.2. ОСИГУРУВАЊЕ НА ЛИЦА

Како се утврдува осигурената сума кај осигурувањето на лица ?

Во договорите за осигурување на лица (осигурување на живот и осигурување од несреќен случај), височината на осигурената сума што осигурувачот е должен да ја исплати кога ќе настане осигурениот случај, се утврдува во полисата според спогодбата на договорните страни.

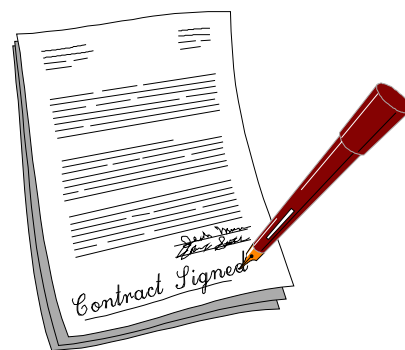
Што содржи полисата за осигурување на живот?

Покрај состојките што мора да ги има секоја полиса, во полисата за осигурување на животот мораат да бидат назначени: името и презимето на лицето на чијшто живот се однесува на осигурувањето, датумот на неговото раѓање и настанот или рокот од кој зависи настанувањето на правото да се бара исплата на осигурената сума.

Полисата за осигурување на живот може да гласи на определено лице или по наредба, но не може да гласи на доносител.

Дали полистата за осигурување на живот може да се пренесува како и другите хартии од вредност по наредба ?

За полноважноста на индосаментот на полисата по наредба потребно е тој да го содржи името на корисникот, датумот на индосирањето и потписот на индосантот.

Кај осигурувањето на лица особено се битни податоците за возраста на лицето кое се осигурува. Обрнете внимание на тоа . Што ако е неточна пријава на староста на осигуреникот?

За неточна пријава на староста во договорите за осигурување на живот важат следниве правила:

- Договорот за осигурување на живот е ништовен и осигурувачот е должен во секој случај да ги врати сите примени премии, ако при неговото склучување неточно е пријавена староста на осигуреникот, а неговата вистинска граница ја преминува границата на староста до која осигурувачот, според своите услови и тарифи, врши осигурување на живот;

- Ако е неточно пријавено дека осигуреникот има помалку години, а неговата вистинска старост не ја преминува границата до која осигурувачот врши осигурување на живот, договорот е полноважен, а осигурената сума се

намалува во сразмер со договорената премија и со премијата предвидена за осигурување на живот на лицата што се на возраст како осигуреникот.

- Кога осигуреникот има помалку години отколку што е пријавено при склучувањето на договорот, премијата се намалува на соодветен износ, а осигурувачот е должен да ја врати разликата помеѓу премиите примени и премиите на кои има право.

Кои се последици од неплаќањето на премијата и намалување на осигурената сума?

Ако Вие како потрошувач - договарачот на осигурувањето на животот не платите некоја премија во рокот на втасаноста, осигурувачот нема право нејзината исплата да ја бара по судски пат.

Што е должен да направи осигурувачот (компанијата) во случај кога не сте ја платиле премијата и кои се негативните последици за Вас?

Ако договарачот на осигурувањето, по покана од осигурувачот, што мора да му биде доставена со препорачано писмо, не ја исплати втасаната премија во рокот определен во тоа писмо, а кој не може да биде покус од еден месец, сметајќи од денот кога му е врачено писмото, ниту тоа ќе го стори некое друго заинтересирано лице, осигурувачот може само, ако дотогаш се платени барем три годишни премии, да му изјави на договарачот на осигурувањето дека ја намалува осигурената сума на износот на откупената вредност на осигурувањето, а во спротивен случај, дека го раскинува договорот.

Ако осигурениот случај настапил пред раскинувањето на договорот или пред намалувањето на осигурената сума, ќе се смета како да е намалена осигурената сума, односно дека договорот е раскинат, според тоа дали премиите биле платени барем за три години или не.

Дали е можно да осигурам трето лице без негова согласност. Дали е можно некој да го осигура мојот живот или да ме осигура од несреќен случај без моја согласност?

Не согласноста во секој случај е потребна. Осигурувањето на живот може да се однесува на животот на договарачот на осигурувањето, а може да се однесува и на животот на некој трет. Истото важи и за осигурувањето од несреќен случај. Ако осигурувањето се однесува на случај на смрт на некој трет, за полноважноста на договорот е потребна негова писмена согласност дадена во полисата, или во издвоено писмо, при потпишувањето на полисата, со назначување на осигурената сума.

Што во случај кога се осигурува од смрт лице помладо од 14 години или лице без деловна способност?

Ништовно е осигурувањето за случај на смрт на трето лице помладо од четинаесет години, како и на лице на полно лишено од деловната способност, а осигурувачот е должен да му ги врати на договарачот на осигурувањето сите премии примени по основ на таков договор.

За полноважноста на осигурувањето за случај на смрт на трето лице постаро од четинаесет години е потребна писмена согласност од неговиот законски застапник како и писмена согласност од секое осигурено лице.

Дали во случај на самоубиство на осигуреникот осигурителната компанија е должна да плати надомест?

Не! Со договорот за осигурување за случај на смрт не е опфатен ризикот од самоубиство на осигуреникот, ако тоа се случило во првата година од осигурувањето.

Во случај самоубиството да се случило во рок од три години од денот на склучувањето на договорот, осигурувачот не е должен да му ја исплати на корисникот осигурената сума, туку само математичката резерва од договорот.

Што ако се случи намерно убиство на осигуреникот ?

Осигурувачот се ослободува од обврската да му ја исплати на корисникот осигурената сума, ако овој намерно предизвикал смрт на осигуреникот, но е должен ако дотогаш биле уплатени барем три годишни премии, да му ја исплати математичката резерва од договорот на договарачот на осигурувањето, а ако е тој осигуреник, на неговите наследници.

Што ако имаме случај на намерно причинување на несреќен случај? Кој ќе докаже дека некој намерно си ја скршил раката на пример?

Осигурувачот се ослободува од обврската од договорот за осигурување од несреќен случај ако осигуреникот намерно го предизвикал несреќниот случај. Немојте да скокате од покрив на трикатна куќа!!!! Секако дека во спорни случаи ќе одлучи судот

Што во случај на воени операции? Тогаш треба овој ризик изречно да се договори !

Ако смртта на осигуреникот е причинета со воени операции, осигурувачот, ако нешто друго не е договорено, не е должен да му ја исплати на корис-

никот осигурената сума, но е должен да му ја исплати математичката резерва од договорот.

Ако не е договорено нешто друго, осигурувачот се ослободува од обврската од договорот за осигурување од несрекен случај ако несреќниот случај е причинет со воени операции.

Внимавајте што договарате постои договорно исклучување на ризици!

Со договорот за осигурување за случај на смрт или од несрекен случај, од осигурувањето можат да бидат исклучени и други ризици.

ПРАВА НА ДОГОВАРАЧОТ НА ОСИГУРУВАЊЕТО ПРЕД НАСТАПУВАЊЕТО НА ОСИГУРЕНИОТ СЛУЧАЈ

Дали може да се откупи осигурување на живот за цел живот?

По барање од договарачот на осигурувањето на живот склучено за целиот живот на осигуреникот, осигурувачот е должен да му ја исплати откупната вредност на полисата, ако дотогаш се платени барем три годишни премии.

Во полисата мораат да бидат наведени условите под кои договарачот може да бара исплата на нејзината откупна вредност, како и начинот како се пресметува таа вредност, согласно со условите на осигурувањето.

Правото да се бара откуп не можат да го вршат доверителите на договарачот на осигурувањето, како ни корисникот на осигурувањето, но откупната вредност ќе му биде исплатена на корисникот, по негово барање, ако определувањето на корисникот е неотповикливо.

По исклучок откуп на полисата може да бара доверителот на кој му е предадена полисата во залог, ако побарувањето заради чиешто осигурување е даден залогот не биде намирено во рокот на втасаноста.

Што е тоа право на аванс во случај на осигурување на живот ?

По барање од договарачот на осигурувањето на живот склучено за целиот живот на осигуреникот, осигурувачот може да му исплати однапред дел од осигурената сума до височината на откупната вредност на полисата што договарачот на осигурувањето може да го врати подоцна.

На примениот аванс договарачот на осигурувањето е должен да плаќа определена камата.

Ако договарачот на осигурувањето задоцни со плаќањето на втасаната камата, ќе се постапи како да барал откуп.

Во полисата на осигурувањето мораат да бидат наведени условите за давање на аванс, можноста да му се врати на осигурувачот износот примен на име аванс, височината на каматната стапка, последиците од неплаќањето на втасаната камата, како што е определено со условите на осигурувањето.

Дали полистата може да се заложува?

Полисата за осигурување на живот може да биде дадена во залог.

Заложувањето на полисата има дејство спрема осигурувачот само ако е писмено известен дека полисата е заложена кај определен доверител.

Кога полисата гласи по наредба, заложувањето се врши со индосамент.

ОСИГУРУВАЊЕ НА ЖИВОТ ВО КОРИСТ НА ТРЕТО ЛИЦЕ

Како се определува корисникот на осигурувањето на живот?

Договарачот на осигурувањето на живот може во договорот, како и со некоја подоцнежна правна работа па и со тестамент, да го определи лицето на кое ќе му припаднат правата од договорот.

Ако осигурувањето се однесува на живот на некое друго лице, за определувањето на корисникот е потребна и неговата писмена согласност.

Корисникот не мора да биде определен по име, доволно е ако актот ги содржи нужните податоци за неговото определување.

Дали кога како корисници се определени децата користа им припаѓа и на децата кои се родени по склучување на договорот? Дали ако како корисник е определен брачен другар користа ја делат тогашниот и сегашниот брачен другар?

Кога за корисници се определени децата или потомците, користа им припаѓа и на оние што се родени подоцна, а користа наменета на сопругот му припаѓа на лицето кое било во брак со осигуреникот во моментот на неговата смрт.

Како се врши поделба на користа помеѓу повеќе корисници?

Кога за корисници се определени децата, потомците, и воопшто наследниците, ако договарачот на осигурувањето не определил како ќе се изврши по-делбата помеѓу нив, поделбата ќе се изврши сразмерно со нивните наследнички делови, а ако корисниците не се наследници, осигурената сума ќе биде поделена на еднакви делови.

Кој може да ја отповика одредбата за определување на корисникот на осигурување?

Одредбата со која користа од осигурувањето му се доделува на определено лице може да ја отповика само договарачот на осигурувањето, и тоа негово право не можат да го вршат ниту неговите доверители, ниту неговите законски наследници.

До кога можам да ја отповикам користа за определен корисник која сум ја определил во договорот за осигурување на лице?

Договарачот на осигурувањето може да ја отповика одредбата за користа се додека корисникот не се изјави на кој и да е начин дека ја прима, кога таа станува неотповиклива.

Сепак, договарачот може да ја отповика одредбата за користа и по изјавата на корисникот дека ја прима, ако корисникот обидел убиство на осигуреникот, а ако користа е доделена без надомест, за отповикувањето важат и одредбите за отповикување на подарок.

Лицето кое е означено како корисник во полистата за осигурување на живот на мојот сопруг и по писмена покана не се изјаснува дали ја прифаќа користа што да направам?

Ќе се смета дека корисникот ја одбил користа што му е наменета, ако по смртта на договарачот на осигурувањето, по покана од неговите наследници, не се изјасни во рок од еден месец дека ја прима.

Дали осигурената сума влегува во оставинската маса на договарачот на осигурување?

Осигурената сума што треба да му биде исплатена на корисникот не влегува во оставината на договарачите на осигурувањето, па ни тогаш кога за корисници се определени нивните наследници.

Право на осигурената сума има само корисникот, и тоа од самото склучување на договорот за осигурување и без оглед на тоа како и кога е определен за корисник, и без оглед на тоа дали го изјавил своето прифаќање пред или по смртта на осигуреникот, па може да се обрати непосредно до осигурувачот со барање да му се исплати осигурената сума.

Ако договарачот на осигурувањето ги определил за корисници своите деца, своите потомци, или наследниците воопшто на секој така определен корисник му припаѓа право на соодветен дел од осигурената сума и ако се откаже од наследството.

Одреден сум за корисник на осигурување . Дали доверители на договарачот на осигурувањето имаат права врз сумата која треба да ја добијам?

Доверителите на договарачот на осигурувањето и на осигуреникот нема-ат никакво право на осигурената сума договорена за корисникот.

Ако премиите што ги уплатил договарачот на осигурувањето биле нес-размерно големи спрема неговите можности во моментот кога биле уплатени, неговите доверители можат да бараат да им се предаде делот од премиите кој ги надминува неговите можности, ако се исполнети условите под кои довери-телите имаат право на побивање на правните дејствија на должникот

Дали корисникот може да ја пренесува врз друг сумата од осигурениот случај?

Своето право на осигурената сума корисникот може да го пренесе врз друг и пред осигурениот случај, но за тоа му е потребна писмена согласност од договарачот на осигурувањето во која мора да биде наведено името на лицето врз кое се пренесува правото, а ако осигурувањето се однесува на животот на некое друго лице, тогаш е потребна иста таква согласност и од тоа лице.

Што се случува кога определениот корисник ќе умре пред втасаноста?

Кога лицето кое без надомест е определено за корисник ќе умре пред втасаноста на осигурената главница или рента, користа од осигурувањето не им припаѓа на неговите наследници туку на наредниот корисник, а ако овој не е определен, тогаш на имотот на договарачот на осигурувањето.

Што ако имам склучено договор за осигурување за случај на смрт без определен корисник?

Ако договарачот на осигурувањето за случај на смрт не определил ко-рисник, или ако одредбата за определување на корисникот остане без дејство поради отповикување, или поради одбивање на определеното лице или од која и да било друга причина, а договарачот на осигурувањето не определил друг корисник, осигурената сума му припаѓа на имотот на договарачот на осигу-рувањето, и како негов дел преминува со другите негови права врз неговите наследници.

Што во случај на совесна исплата на осигурената сума на неовластено лице?

Кога осигурувачот ќе му ја исплати осигурената сума на лицето кое на неа би имало право ако договарачот на осигурувањето не определил корисник, тој се ослободува од обврската од договорот за осигурување ако во моментот на извршената исплата не знаел ниту можел да знае дека корисникот е оп-ределен со тестамент или со некој друг акт што не му бил доставен, а корис-никот има право да бара враќање од лицето кое ја примило осигурената сума.

Истото важи во случај на промена на корисникот.

ШТО СЕ НАЈНОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ ВО ОСИГУРУВАЊЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА?

- **УСОГЛАСУВАЊЕ СО РЕГУЛАТИВИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА**
- **ПОТИК НА СТРАНСКИ ИНВЕСТИЦИИ И КОНКУРЕНЦИЈА**
- **ЗАСИЛЕНА СУПЕРВИЗИЈА**
- **МЕЃУНАРОДНИ СМЕТКОВОДСТВЕНИ СТАНДАРДИ**
- **ОСИГУРИТЕЛНИ БРОКЕРСКИ ДРУШТВА**

6.3. ОСИГУРУВАЊЕ НА ИМОТ

Кој може да склучи договор за осигурување на имот?

Осигурување на имот може да склучи секое лице кое има интерес да не настане осигурениот случај, зашто инаку би претрпело некоја материјална загуба.

Право од осигурувањето можат да имаат само лицата кои во моментот на настанувањето на штетата имаат материјален интерес да не настане осигурениот случај.

Кои се целите кои се постигнуваат со осигурувањето на имот?

Со осигурување на имот се обезбедува надомест за штетата која би настанала во имотот на осигуреникот поради настапувањето на осигурениот случај.

Износот на надоместот не може да биде поголем од штетата која осигуреникот ја претрпел со настапувањето на осигурениот случај.

Кај осигурувањето на посеви и плодови и на други производи на земјата износот на штетата се утврдува со оглед на вредноста што би ја имале во времето на собирањето, ако не е договорено поинаку.

Дали се полноважни одредбите во договорот со кои износот на надомест сеограничува?

Полноважни се одредбите на договорот со кои износот на надомест се ограничува на помал износ од износот на штетата.

Дали при утврдување на износот на штетата се зема и пропуштената добивка?

При утврдувањето на износот на штетата се зема предвид пропуштената добивка само ако е тоа договорено.

Што ако во текот на ист период на осигурување настанат повеќе осигурани случаи еден по друг?

Ако во текот на ист период на осигурувањето настанат повеќе осигурани случаи еден по друг, надоместот од осигурувањето за секој од нив се определува и се исплатува во целост со оглед на целата сума на осигурувањето, без нејзино намалување за износот на порано исплатените надомести во тој период.

Дали со договорот за осигурување вредноста на осигурениот предмет може да се определува спогодбено?

Ако со договорот за осигурување вредноста на осигурениот предмет е утврдена спогодбено, надоместот се определува според таа вредност, освен ако осигурувачот докаже дека договорената вредност значително е поголема од вистинската вредност, а за таа разлика не постои оправдана причина (како на пример, осигурување на употребуван предмет на вредноста на таков нов предмет или осигурување на субјективната вредност).

Дали осигуреникот е должен да се залага за спречување на осигурениот случај и спасување на имотот?

Осигуреникот е должен да ги преземе пропишаните, договорените и сите други мерки потребни за да се спречи настапувањето на осигурениот случај, а ако осигурениот случај настапи, е должен да преземе се што е во негова моќ да се ограничат неговите штетни последици.

Осигурувачот е должен да ги надомести трошоците, загубите како и другите штети причинети со разумен обид да се отстрани непосредната опасност од настапувањето на осигурениот случај, како и со обид да се ограничат неговите штетни последици, па и тогаш ако тие обиди останале без успех.

Осигурувачот е должен да го даде овој надомест дури и ако тој заедно со надоместот на штетата од осигурениот случај ја надминува сумата на осигурувањето.

Ако осигуреникот не ја исполни својата обврска за спречување на осигурениот случај или обврската за спасување, а за тоа нема оправдување, обврската на осигурувачот се намалува за онолку за колку што настанала поголема штета поради тоа неисполнување.

Дали имам право на осигурувачот да му го препуштам оштетениот осигурен предмет и да барам надомест на полната вредност?

Ако не е договорено поинаку, осигуреникот нема право по настапувањето на осигурениот случај да му го препушти на осигурувачот оштетениот предмет и од него да бара исплата на полната сума на осигурувањето.

Што ако предметот пропадне поради настан што не е предвиден во полисата ?

Ако осигурениот предмет или предметот во врска со чија употреба е склучено осигурување од одговорност пропадне за време на периодот на осигурувањето поради некој настан кој не е предвиден во полисата, договорот престанува да важи понатаму, а осигурувачот е должен да му врати на договаработ, на осигурувањето дел од премијата сразмерно со преостанатото време.

Кога еден од повеќе предмети опфатени со еден договор ќе пропадне поради некој настан кој не е предвиден во полисата, осигурувањето останува во сила и понатаму во поглед на другите предмети со потребните измени поради намалувањето на предметот на осигурувањето.

ОГРАНИЧУВАЊЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ РИЗИЦИ

Кои штети се сметаат за покриени со осигурувањето ?

Осигурувачот е должен да ги надомести штетите настанати случајно или по вина на договарачот на осигурувањето, на осигуреникот или на корисникот на осигурувањето, освен ако во поглед на определена штета оваа негова обврска изречно е исклучена со договорот за осигурување.

Тој не одговара за штетата што тие лица ја причиниле намерно, па ништовна е одредбата во полисата која би ја предвидувала неговата одговорност и во тој случај .

Доколку се остварил осигурениот случај, осигурувачот е должен да ја надомести секоја штета причинета од страна на некое лице за чиешто постапки осигуреникот одговара по кој и да е основ, без оглед на тоа дали штетата е причинета со невнимание или намерно.

Што со штета причинета со недостатоци на осигурениот предмет?

Осигурувачот не одговара за штетата на осигурениот предмет која потекнува од неговите недостатоци, освен ако е договорено поинаку.

Во услови на воена опасност како во нашата земја особено е интересно да се знае за тоа што со штети причинети со воени операции и бунтови?

Осигурувачот не е должен да ги надомести штетите причинети од воени операции или бунтови, освен ако е договорено поинаку.

Осигурувачот е должен да докаже дека штетата е причинета со некој од овие настани.

НАДОСИГУРУВАЊЕ И ДОГОВОР СО ПОВЕЌЕ ОСИГУРУВАЧИ

Што е тоа надосигурување?

Ако при склучувањето на договорот една страна се послужила со измама и така договорила сума на осигурувањето поголема од вистинската вредност на осигурениот предмет, другата страна може да бара поништување на договорот.

Ако договорената сума на осигурувањето е поголема од вредноста на осигурениот предмет, а при тоа ниедна страна не постапила несовесно, договорот останува во сила, сумата на осигурувањето се намалува до износот на вистинската вредност на осигурениот предмет а премиите се намалуваат сразмерно.

Во двата случаја совесниот осигурувач ги задржува примените премии и има право на ненамалена премија за тековниот период.

Што кога имаме дополнително намалување на вредноста?

Ако осигурената вредност се намали за време на траењето на осигурувањето, секоја договорна страна има право на соодветно намалување на сумата на осигурувањето и на премијата, почнувајќи од денот кога своето барање за намалување и го соопштила на другата страна.

Што е тоа повеќекратно и двојно осигурување? Дали ми се исплати имотот да го осигурам во повеќе осигурителни компании?

Ако некој предмет е осигурен кај двајца или повеќе осигурувачи од ист ризик, за ист интерес и за исто време, така што збирот на сумите на осигурувањето да не ја преминува вредноста на тој предмет (повеќекратно осигурување), секој осигурувач одговара за извршувањето во целост на обврските настанати од договорот што го склучил тој.

Ако, пак, збирот на сумите на осигурувањето ја преминува вредноста на осигурениот предмет (двојно осигурување), а при тоа договаработ на осигурувањето не постапил несовесно, сите тие осигурувања се полноважни, и секој осигурувач има право на договорената премија за периодот на осигурувањето во тек, а осигуреникот има право да бара од секој одделен осигурувач надомест според договорот склучен со него, но вкупно не повеќе од износот на штетата.

Кога ќе стане осигурениот случај, договаработ на осигурувањето е должен да го извести за тоа секој осигурувач на истиот ризик и да му ги соопшти имињата и адресите на другите осигурувачи, како и сумите на осигурувањето на одделните договори склучени со нив.

По исплатата на надоместот на осигуреникот, секој осигурувач поднесува дел од надоместот во сразмер во кој стои сумата на осигурувањето на која се обврзал тој спрема вкупниот збир на сумите на осигурувањето, па осигурувачот кој платил повеќе има право да бара од другите осигурувачи надомест на повеќе платеното.

Ако некој договор е склучен без назначување на сумата на осигурувањето или со неограничено покритие, ќе се смета како договор склучен со највисока сума на осигурувањето.

За делот на осигурувачот кој не може да плати, одговараат другите осигурувачи сразмерно со своите делови.

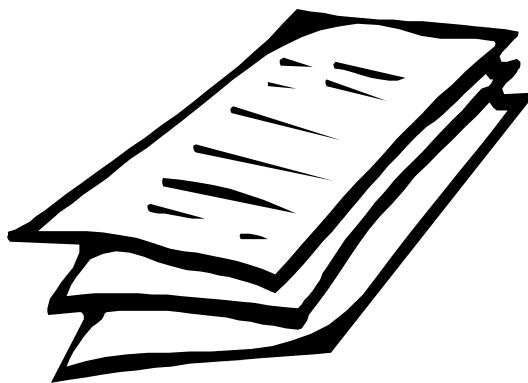
Ако договаработ на осигурувањето склучил договор за осигурување со кој настанало двојно осигурување не знаејќи за порано склученото осигурување, тој може, без оглед на тоа дали поранешното осигурување го склучил тој или некој друг, во рок од еден месец откако дознал за тоа осигурување, да бара соодветно намалување на сумата на осигурувањето и на премиите на подоцнежното осигурување, но осигурувачот ги задржува примените премии и има право на премија за тековниот период.

Ако до двојното осигурување дошло поради намалување на вредноста на осигурениот предмет за време на трањето на осигурувањето, договаработ на осигурувањето има право на соодветни намалувања на сумите на осигурувањето и на премиите, почнувајќи од денот кога своето барање за намалување му го соопштил на осигурувачот.

Ако при настанувањето на двојно осигурување договаработ на осигурувањето постапил несовесно, секој осигурувач може да бара поништување на договорот, да ги задржи примените премии и да бара ненамалена премија за тековниот период.

Што е тоа соосигурување?

Кога договорот за осигурување е склучен со повеќе осигурувачи кои се спогодиле за заедничко поднесување и распределба на ризикот, секој осигурувач назначен во полисата на осигурувањето му одговара на осигуреникот за целосниот надомест.

ПОДОСИГУРУВАЊЕ

Што е тоа подосигурување ?

Кога ќе се утврди дека во почетокот на односниот период на осигурувањето вредноста на осигурениот предмет била поголема од сумата на осигурувањето, износот на надоместот што го должи осигурувачот се намалува сразмерно, освен ако не е договорено поинаку.

Осигурувачот е должен да даде целосен надомест се до износот на сумата на осигурувањето, ако е договорено дека односот помеѓу вредноста на предметот и сумата на осигурувањето нема значење за определувањето на износот на надоместот.

ДАЛИ МОЖЕ ДОГОВОРОТ ЗА ОСИГУРУВАЊЕ ДА ПРЕМИНУВА ОД ЕДЕН НА ДРУГ И ДАЛИ МОЖЕ ИСПЛАТАТА НА НАДОМЕСТОТ ОД ОСИГУРУВАЊЕ ДА ПРЕМИНЕ НА ДРУГ?

Што се случува со осигурувањето кога сакам да го отуѓам осигурениот предмет?

Во случај на отуѓување на осигурен предмет, како и на предмет во врска со чија употреба е склучено осигурување од одговорност, правата и обврските на договарачот на осигурувањето преминуваат, според самиот закон, врз прибавувачот, освен ако не е договорено поинаку.

Ако е отуѓен само еден дел од осигурените предмети кои во поглед на осигурувањето не сочинуваат посебна целина, договорот за осигурување престанува според самиот закон во поглед на отуѓените предмети.

Што ако во ваков случај ризикот се зголеми?

Во случај кога поради отуѓување на предмет ќе се зголеми или ќе се намали веројатноста за настапување на осигурениот случај, се применуваат општите одредби за зголемувањето или намалувањето на ризикот.

Во кои случај јас како осигурител треба да продолжам со плаќање на премиите?

Договарачот на осигурувањето кој нема да го извести осигурувачот дека осигурениот предмет е отуѓен, останува во обврска за плаќање на премиите што втасуваат и по денот на отуѓувањето.

Дали како купувач на осигурен предмет можам да се откажам од договорот за осигурување?

Осигурувачот и прибавувачот на осигурениот предмет можат да се откажат од осигурувањето со отказан рок од петнаесет дена, со тоа што се должни отказот да го поднесат најдоцна во рок од триесет дена од дознавањето за отуѓувањето.

Договорот за осигурување не може да се раскине ако полисата на осигурувањето е издадена на доносител или по наредба.

Дали можам да добијам надомест од осигурување пред носителите на залог и на други права по настапување на осигурениот случај?

Не. По настапувањето на осигурениот случај, заложните права и другите права што порано постоеле над осигурениот предмет, го имаат за предмет надоместот што се должи, како во случај на осигурување на сопствен предмет, така и во случај на осигурување на туѓи предмети поради обврската за нивното чување и враќање, та осигурувачот не може да му го исплати надоместот на осигуреникот без согласност од носителите на тие права.

Овие лица можат да бараат непосредно од осигурувачот, во границите на сумата на осигурувањето и според законскиот ред, да им ги исплати нивните побарувања.

Меѓутоа, ако во моментот на исплатата осигурувачот не знаел ниту можел да знае за тие права, извршената исплата на надоместот на осигуреникот останува полноважна.

ПРЕМИНУВАЊЕ НА ПРАВАТА НА ОСИГУРЕНИКОТ СПРЕМА ОДГОВОРНОТО ЛИЦЕ ВРЗ ОСИГУРУВАЧОТ (СУБРОГАЦИЈА)

Со исплатата на надоместот од осигурувањето преминуваат врз осигурувачот, според самиот закон, до височината на исплатениот надомест, сите права на осигуреникот спрема лицето што по кој и да е основ е одговорно за штетата.

Ако по вина на осигуреникот е оневозможено ова преминување на правата врз осигурувачот, во целост или делумно, осигурувачот се ослободува во соодветна мера од својата обврска спрема осигуреникот.

Преминувањето на правата од осигуреникот врз осигурувачот не може да биде на штета на осигуреникот, па ако надоместот што осигуреникот го добил од осигурувачот од каква и да е причина е понизок од штетата што ја претрпел, осигуреникот има право од средствата на одговорното лице да му се исплати остатокот на надоместот пред да се исплати побарувањето на осигурувачот по основ на правата што преминале врз него.

По исклучок од правилото за преминување на правата на осигуреникот врз осигурувачот, овие права не преминуваат врз осигурувачот ако штетата ја причинило лице во сродство во права линија со осигуреникот или лице за чишто постапки осигуреникот одговара, или кое живее со него во исто домаќинство, или лице кое е работник на осигуреникот, освен ако тие лица штетата ја причиниле намерно.

Ако некое од лицата споменати било осигурено од одговорност, осигурувачот може да го бара од неговиот осигурувач надоместот на износот што му го исплатил на осигуреникот.

ОСИГУРУВАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТ

Дали во случај трето лице да не побара надомест на штета која сум му ја сторил со своето возило осигурувачот ќе одговара за причинетата штета. Што ако се возам со автомобил со кој управува мојот сосед и бидам повреден во сообраќајна незгода за која тој е одговорен?

Во случај на осигурување од одговорност, осигурувачот одговара за штетата настаната со осигурениот случај само ако третото оштетено лице го бара нејзиниот надомест.

Осигурувачот ги поднесува во границите на сумата на осигурувањето, трошоците на спорот за одговорноста на осигуреникот.

Ако не сакате да го тужите Вашиот пријател роднина и сосед можете да добиете надомест за штета од осигурувачот освен ако за сообраќајната незгода не е виновен поради преминување на црвено светло и дејство на алкохол.

Дали оштетениот има право на директна тужба во случај на осигурување од одговорност?

Во случај на осигурување од одговорност оштетеното лице може да бара непосредно од осигурувачот надомест на штетата што ја претрпело со настанот за кој одговара осигуреникот, но најмногу до износот на обрската на осигурувачот.

Оштетеното лице има, од моментот кога станал осигурениот случај, сопствено право на надомест од осигурувањето, па секоја подоцнежна промена во правата на осигуреникот спрема осигурувачот е без влијание врз правото на оштетеното лице на надомест.

6.4 ЕВРОПСКИ ИЗВЕШТАЈ ЗА НЕЗГОДА

Тетминот “Европски извештај за незгода” означува образец со кој спогодбено се решава сообраќајна незгода меѓу две возила, без повикување на сообраќајната полиција.

Се работи за модел промовиран од Европскиот комитет за осигурувања.

Образецот побарајте го од осигурувачот кај кој ќе го направите задолжителното осигурување пред регистрацијата. Може да се употреби само ако го имате при рака, па треба секогаш да се наоѓа во вашето возило.

Претпоставка за употреба на овој образец е согласност на учесниците во незгодата околу фактот кој е крив за истата.

Образецот е лесен за пополнување и содржи податоци за возилата, возачите и околностите на незгодата. Образецот го потпишуваат обата возачи.

Потоа, возачите учесници во незгодата се обраќаат на осигурувачот на виновната страна. Осигурувачот обично бара да ги види двете возила кои учествувале во незгодата и се полнува изјава за настаната сообраќајна незгода (ова значи потреба од присаство на возачите и на двете возила кај осигурувачот).

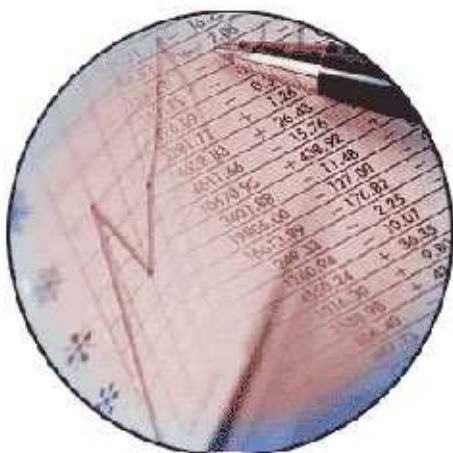
Потоа, страната која не е виновна со осигурувачот на виновната страна ја довршува процедурата со определување на износот на штетата. Партите од надоместокот се исплаќаат на трансакциона сметка обично за 6-10 дена.

Ова е секако најдобриот начин за решавање на помали сообраќајни незгоди, без увид на сообраќајната полиција, кој следователно води и кон прекршочна постапка.

6.5. ИНВЕСТИЦИСКИ ФОНДОВИ

Што е всушност инвестициски фонд?

Инвестициски фонд е алтернативен начин на штедење, каде уплатите од вложувачите се пласираат според планот на фондот во разни финансиски инструменти (најчесто акции, обврзници и депозити).

Како што расте или паѓа вредноста на акциите и другите финансиски инструменти кои ги купил фондот, така расте или паѓа вредноста на влоговите (уделите) на инвеститорите.

Инвестициските фондови поседуваат акции во голем број на компании во целиот свет и на тој начин ги штитат вложувачите од ваквите осцилации.

Ваквиот инвестициски приод овозможува да се направи најголемата можна диверзификација на ризикот.

Какви видови инвестициски фондови постојат?

- Отворен инвестициски фонд претставува посебен имот, без својство на правно лице, чии сопственици на удели имаат право на сразмерен дел од добивката на фондот и во секое време имаат право да побараат исплата на уделот, со што ќе истапат од фондот. Купувањето на удели се врши исклучиво со уплата на парични средства, со што купувачот на удели заснова догворен однос со друштвото за управување кое се обврзува дека со уплатените парични средства ќе управува како со дел од заедничкиот имот во согласност со Законот за инвестициони фондови и условите назначени во проспектоот на фондот.
- Затворен инвестициски фонд е акционерско друштво кое се основа за прибирање парични средства по пат на јавна понуда на акции и вложување на тие средства во хартии од вредност со почитување на принципите за диверзификација на ризикот.
- Приватен инвестициски фонд претставува посебен имот, без својство на правно лице, формиран со цел прибирање на парични средства преку приватна понуда за продавање на документи за удел во фондот, чии средства се вложуваат во согласност со целите на вложување утврдени во проспектоот на приватниот фонд. Сопствениците на документите за удел имаат право, покрај правото на удел во добивката на затворениот фонд, да бараат и исплата на уделот и на тој начин да истапат од фондот, на начин и под услови утврдени со проспектоот на фондот.

Како се станува член на отворен фонд?

- Инвеститор пристапува во фондовите со потпишување на „Пристапница во Отворен инвестиционен фонд“. Пристапни-цата се пополнува и потпишува од страна на инвеститорот или негов овластен полномошник и овластен претставник на Друштвото, со лично присуство на двете страни. **Пристапницата за секој инвеститор се пополнува само еднаш, при пристапувањето на лицето во Фондот.**
- Инвеститори во фондовите може да бидат и физички и правни лица. Потребни документи за идентификација при пристапување во фонд се лична карта или пасош за физичко лице.
- За уплата на средства во фондот со цел купување на документи за удел се пополнува „Барање за купување на документи за удел“. Со пополнување и поднесување до Друштвото на образец на Барање за купување на документи за удел секое правно и физичко лице може да купи документ за удел во Фондовите. Во образецот се наведуваат посакуваната сума за инвестирање и динамиката на уплата. Барањето се пополнува и потпишува од страна на инвеститорот или негов овластен полномошник и овластен претставник на Друштвото, со лично присуство на двете страни.
- Со пополнувањето на Барањето инвеститорот добива Налог за уплата на средства (Уплатница) со која може да ја уплати посакуваната сума за инвестирање. Уплатата може да се изврши на секој шалтер на деловните банки или во пошта.
- **Минималната сума за инвестирање обично изнесува 1.000, 00 (илјада) денари.**
- Во рок од 5 (пет) работни дена по извршената уплата, Друштвото на инвеститорите им издава „Потврда за купување и состојба на документи за удел“.

Уплати во фондовите може да се вршат неограничен број пати по желба на инвеститорот без разлика на висината и динамиката на уплатите.

Кои се предностите од вложување во инвестициски фонд?

Фондовите најчесто ги истакнуваат следните предности;

- **Сигурност:** со вложувањето во поголем број на хартии од вредност портфолио менаџерот го диверзифицира портфолиото и со тоа го намалува ризикот од инвестирањето;
- **Профитабилност:** можност за остварување на поголем принос во однос на конвенционалниот начин на штедење;
- **Професионалност:** со средствата на инвеститорите управуват овластени и искусни стручни лица;

- **Ликвидност:** средствата во инвестицискиот фонд може да се повлечат во секое време преку барање за откуп на уделите од страна на Друштвото за управување;
- **Транспарентност:** Инвеститорот во секој момент знае колка-ва е вредноста на неговите средства, бидејќи вредноста на инвестиционата единица обично секојдневно се објавува во дне-вен весник и на интернет страницата на друштвото

Во нашата земја егзистираат девет отворени инвестициски фондови. Информации за фондовите можете да добиете на веб страницата на Комисијата за хартии од вредност: <http://www.sec.gov.mk>

Логиката за штедење на овој начин лежи во фактот дека би требало да веруваме дека растот на вредноста на нашиот волг во фондот просечно е повисока од каматата на орочени средства во банките и штедилниците. Но не смееме да го заборавиме и фактот дека нашите влогови во фондовите не е гарантирани, како што е тоа случај кај штедните влогови.

6.6. ДОБРОВОЛЕН ПЕНЗИСКИ ФОНД

Терминот: "Доброволен пензиски фонд" е воведен со реформата на пензискиот систем во Република Македонија, кој базира на три „Столбови“. Првиот е задолжителното јавно пензиско осигурување (Фондот на ПИОМ), вториот е задолжителното приватно пензиско осигурување, а третиот за кој овде станува збор е доброволниот приватен пензиски фонд.

Досега пензија очекуваа само оние кои беа во **редовен работен однос**. Со доброволното пензиско осигурување доброволна пензија можат да земаат сите лица кои можат и сакаат да си ја обезбедат својата посигурна иднина.

Третиот столб претставува доброволно капитално финансирано пензиско осигурување. Ваквиот начин на осигурување се однесува на сите полнолетни лица кои сакаат и можат да си обезбедат поголема сигурност во пензиските денови.

Член на доброволниот пензиски фонд може да биде лице кое е во работен однос, **остварува приход по друг основ или воопшто не остварува приход по ниеден основ**.

Во доброволниот пензиски фонд можеш да уплатиш средства за се-бе, за твоите вработени или пак да плаќаш за трети лица кои не се во работен однос.

Даватели на овој вид на финансиска услуга се:

1. NLB Нов пензиски фонд АД Скопје

Ул.Водњанска бр.1, 1000 Скопје

Телефон: 02/ 15 500

Факс: 02 3236 989

e-mail: kontakt@npf.com.mk

или

2. КБ Прв отворен доброволен пензиски фонд - Скопје“

Бул. Илинден бр.1 1000 Скопје, Р. Македонија

тел. + 389 2 3243 777

факс. + 389 2 3243 789

E-mail : contact@kbprvo.com.mk

Како да се зачлените?

Доколку се одлучите да станете член на некој од доброволните пензиски фондови потпишувате индивидуален договор и отворате доброволна сметка кај Друштвото, а по тоа на наведената домашна адреса ќе ви биде испратена потврда за склучениот договор.

Како фондот ги менаџира Вашите средства?

Во периодот до вашето заминување во пензија, фондот собраните средства на вашата сметка ќе ги вложува на домашни и странски пазари на капитал со цел да ја сочува и зголеми нивната вредност, модел кој не се разликува од начинот на работа на инвестиционите фондови.

Како се уплаќа придонесот?

Придонесот за доброволното пензиско осигурување можете да го уплатите на следниве начини:

- Со траен налог во банка;
- Преку интернет банкарство;
- Со директна уплата во банка или пошта.

Располагање со средствата:

Средствата од вашата доброволно индивидуална сметка во добро-волниот пензиски фонд можете да ги подигнете најрано **10 години** пред остварувањето на правото на старосна пензија, **односно 52 години за жени и 54 години за мажи**.

Во врска со начинот на исплата на овие средства во вид на дополнителна пензија постојат четири алтернативни решенија:

- Исплата на вкупниот износ еднократно или во повеќе наврати;
- Купување на пензиски ануитет;
- Програмирано повлекување од пензискиот фонд;
- Комбинација од претходните три алтернативи.

Ако се решите за ваков вид на инвестирање препорачуваме внимателно да ги прочитате условите и шемите кои Ви се нудат од двата фонда, пред да ја донесете конечната одлука.

7. ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ -ОБВРЗНИЦИ

7.1 ОБВРЗНИЦИ

За нашите потрошувачи обврзниците се особено актуелни во определениот момент, затоа што тие се јавуваат како начин на обезштетување на нашите граѓани од страна на државата по два особено важни и актуелни моменти - денационализацијата и старото девизно штедење

За мојот стар девизен штеден влог од државата добив обврзници.

На моите родители им бил одземен имот и сега добив обезштетување во обврзници.

ШТО СЕ ТОА ОБВРЗНИЦИ?

Обврзница е писмена исправа со која нејзиниот издавач се обврзува дека на лицето означено на обврзницата или по негова наредба на доносителот ќе му го исплати определениот износ, наведен во обврзницата, односно износот на аниутетскиот купон.

Според Законот за хартии од вредност обврзницата е: долгорочна должничка хартија од вредност со која издавачот се обврзува дека на сопственикот на обврзницата еднократно или во рати, ќе му го исплати во определениот ден, износот на номиналната вредност на обврзницата и камата.

Кој може да издава обврзници?

Со одлука на надлежен орган на издавачот обврзници може да издаваат правни лица-врз основа на одобрение на Комисијата за хартии од вредност и државата- Република Македонија.

Дали со актот за издавање на обврзниците можат да се утврдат посебни овластувања за купувачите?

Актот за издавање на обврзниците има таксативни наброени законски елементи и покрај другото може да содржи и погодности за купувачите.

Зошто обврзницата се нарекува долгорочна хартија од вредност?

Затоа што доспева во рок од 1-20 години!

Кои обврзници се нарекуваат обврзници со купон?

Оние обврзници кај кои каматат се исплатува во каматни периоди се нарекуваат обврзници со купон.

Кои обврзници се нарекуваат обврзници без купон?

Оние обврзници кај кој каматата се исплатува одеднаш.

Што е тоа пак партиципативна обврзница?

Тоа е таква обврзница која на имателот покрај камата му дава право и на дивидендата.

Што е тоа заменлива или конвертабилна обврзница?

Тоа е обврзница која на имателот му дава право на нејзино претворање во акции или право на првенство во купување на акции.

Дали обврзниците се водат во Централниот депозитар на хартии од вредност?

- Обврзниците се водат во Централниот депозитар на хартии од вредност во форма на електронски запис кој ги содржи следните елементи:
- Видот на обврзницата
- Серијата на обврзницата (доколку издавачот издал повеќе серии од ист вид)
- Датум на издавање на емисијата на обврзницата.
- Назив на фирмата, седиштето и матичен број на издавачот
- Сопственикот на обврзницата (за физичко лице : име и презиме, адреса и единствен матичен број на граѓанинот ЕМБГ или број на пасош за странско лице;
- Номинална вредност на обврзницата
- Камата;
- Рок и начин на исплата на каматата.
- Датум на запишување на обврзницата во Централниот депозитар за хартии од вредност;

7.2 ДРЖАВНИ ОБВРЗНИЦИ ЗА СТАРИ ШТЕДНИ ВЛОГОВИ

За неисплатениот износ на девизните штедни влогови, Република Македонија издаде обврзници.

Кои се основните карактеристики на овие обврзници?

Овие Обврзници се издаваат во нематерајалази-ран облик, гласат на име и во ЕВРО и се неограничено преносливи.

Номиналната вредност на обврзниците се отплатува во 20 полугодишни рати

- на 1 април и 1 октомври,
- а првата рата за отплата пристигнува на 1 април 2002 година.

- Номиналната вредност на обврзницата е износот на девизниот штеден влог со пресметаната камата до **30 април 2000 година**
- На номиналната вредност на обврзниците се пресметува камата во висина од 2% годишно, започнувајќи од 1 мај 2000 година.
- Отплатата на каматата се врши два пати годишно на 1 април и 1 октомври, а започнува од **1 април 2001 година**.
- Отплатата на обврзниците се врши во денарска противвредност според средниот курс на ЕВРО од курсната листа на Народна банка на Република Македонија што важи на денот на исплатата на обврзниците, а најмногу во рок од **30 дена од денот на пристигнувањето**. По истекот на овој рок ќе се применува средниот курс на Народната банка на Република Македонија што важи на денот на пристигнувањето на обврзниците.
- Средствата за исплата на девизните штедни влогови за отплата на обврзниците ги обезбедува Република Македонија.
- Издадените обврзници имаат еднаков третман со сите други обврски на Република Македонија.
- Банките износот на девизните штедни влогови го искнижуваат и го пренесуваат во форма на електронски запис кај овластената институција **Централниот депозитар** за водење на регистарот на обврзниците во нематеријализиран облик.

- По извршениот пренос на електронскиот запис банката е должна по барање на сопственикот во штедната книшка да го внесе износот што се пренесува кај овластената институција.
- Обврзниците се сметаат за издадени, а граѓаните се стекнуваат со сопственост на обврзниците од моментот на уписот на истите кај овластената институција.
- Овластената институција издава потврда за состојбата на износот на обврзниците врз основа на девизните штедни влогови.
- По извршениот упис на износот на девизните штедни влогови во обврзници кај овластената институција, правата што произлегуваат врз основа на девизните штедни книшки се гаснат.

За што се можат да се користат овие обврзници?

Обврзниците во номинална вредност можат да се користат за:

 плаќање на со закон пропишаните обврски согласно Законот за трансформација на претпријатијата со општествен капитал за промена на интерните акции во обични акции;

 плаќање на надоместок за концесија и долгорочен закуп;

 купување и отплата на акции и удели од претпријатијата со општествен капитал во трансформација;

 плаќање за откуп на денарски побарувања, кои со Законот за санација реконструирање на дел од банките во Република Македонија и се пренесени на Агенцијата за санација на банка;

 купување и отплата на станови во општествена сопственост;

 купување на деловен простор во сопственост на Република Македонија;

 плаќање за доделување и купување градежно земјиште во сопственост на Република Македонија;

 купување на земјоделско земјиште во сопственост на Република Македонија, и

 купување и отплата на државен капитал.

Обврзниците се користат согласно со постојните законски прописи во кои е регулирано нивното остварување.

Дали побарувањата на граѓаните врз основа на обврзници застаруваат?

Побарувањата на граѓаните врз основа на обврзниците не застаруваат.

Дали се плаќа данок на приходите остварени врз основа на овие обврзници?

Приходите врз основа на овие обврзници не се оданочуваат.

Како можам да тргувам со обврзниците од старото девизно штедење?

Тргувањето со обврзниците се врши преку Македонската берза за долгорочни хартии од вредност, согласно со правилата на берзата.

Со обврзниците можат да тргуваат домашни и странски физички и правни лица.

Дали Републиката може да врши откуп на овој вид обврзници, пред рокот на нивното пристигнување?

- Република Македонија, може во секое време да изврши откуп на обврзниците пред рокот на нивното пристигнување според условите, начинот и постапката кои ги утврдува Владата на Република Македонија.
- Условите, начинот и постапката за учество на Република Македонија во секундарното тргување со обврзниците ги утврдува Владата на Република Македонија.
- Откупените обврзници, Република Македонија не може да ги препродава.

Дали податоците за сопственоста на обврзниците е тајна?

Овластената институција е должна да обезбеди тајност на податоците за сопственоста на обврзниците. Известување за сопственоста и состојбата на обврзниците може да се даде само на барање на сопственикот на обврзниците, на судот и на друг овластен орган утврден со закон.

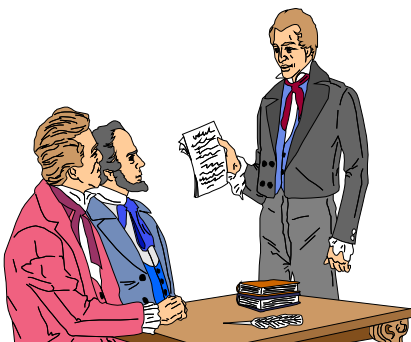
Кои врши отплата на обврските врз основа на обврзници за девизно штедење?

Отплатата на обврските врз основа на обврзници ја врши институција овластена од страна на Владата на Република Македонија со која министерот за финансии склучува договор.

Која е највисоката брокерска провизија при тргување со овие обврзници?

Висината на највисоката брокерска провизија при тргување со обврзниците ја утврдува Комисијата за хартии од вредност.

7.3 ДРЖАВНИ ОБВРЗНИЦИ ЗА ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА

Република Македонија издава обврзници и за намирување на обврските по основ на денационализација кои се даваат како надомест за имот одземен во корист на државата врз основа на прописите со кои е вршено одземање на имот заради остварување на општокорисни цели, како и имот експропиран заради остварување на општокорисни цели, односно општ интерес, ако не се исполнети условите за враќање на имот според одредбите за експропријација и одземање без правна основ.

За кои имот се дава надомест во вид на обврзници?

За имот кој не се враќа и за имот кој не се враќа затоа што престанал да постои.

Какви се обврзниците кои се даваат како надомест за денационализација?

Тие гласат на цврста валута со камата.

Каков е прометот на овие обврзници и дали подложи на плаќање на данок на промет?

Прометот на овие обврзници е слободен и не се плаќа данок на промет.

За што се можам да ги користам обврзниците ?

- за акции и удели на друштва кои ги поседува Агенцијата;
- за акции и удели кои се резервирани согласно Законот за трансформација на претпријата за бивши сопственици;
- за купување на државен имот кој е понуден на продажба , а за које предвидена можност за плаќање со државни обврзници;
- за плаќање на концесии на државен имот;
- за купување или плаќање на закуп на државен имот;
- за друг еквивалент на сопственост определен со закон

Кога ќе отпочне отплатата и како ќе се врши ?

Обврзниците за денационализација се издаваат во дематеријализирана форма и гласат на име и во ЕВРО –валута.

Отплатата на обврзниците за денационализација се врши во денарска противвредност според средниот курс на ЕВРО од курсната листа на Народна Банка на денот на исплатата,

Номиналната вредност на обврзниците за денационализација се исплатува на 1 јуни, а првата рата на првата обврзница за денационализација за отплата пристигнува на 1 јуни 2003

Која е номиналната вредност на обврзниците за денационализација?

Номиналната вредност на обврзниците за денационализација е износот кој барателот по основ на денационализација го добива како обесштетување.

Дали на обврзниците за денационализација се пресметува камата ?

Да во висина од 2% годишно од 2002 година.

Кога се врши отплатата на каматата?

Отплатата на каматата се врши годишно на 1 јуни започнувајќи од 1 јуни 2003 година.

Каде се водат обврзниците за денационализација?

Обврзниците за денационализација се водат во форма на електронски запис во Централниот депозитар за хартии од вредност.

Кога се сметаат обврзниците за денационализација за издадени?

Обврзниците за денационализација се сметаат за издадени, а граѓите се стекнуваат со сопственост на обврзниците за денационализација од моментот на уписот на истите во Централниот депозитар за хартии од вредност.

Дали застаруваат побарувањата на граѓаните врз основа на обврзниците од денационализација?

Овие побарувања не застаруваат.

Како се врши тргувањето со обврзниците за денационализација?

Тргувањето се врши преку Берзата на долгорочни хартии од вредност регистрирана во Република Македонија согласно правилата на берзата.

Кои може да тргува со обврзниците од денационализација?

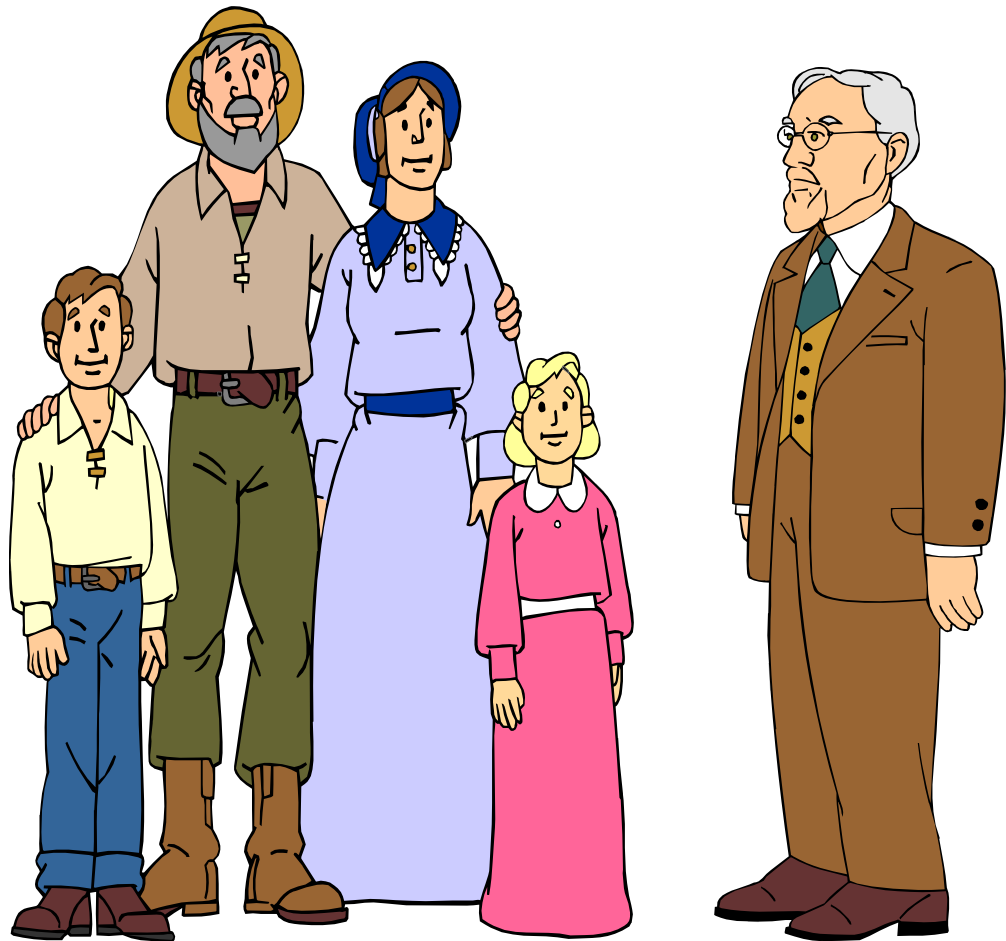
Можат да тргуваат домашни и странски физички и правни лица.

Кој ја определува висината на највисоката брокерска провизија при тргувањето со обврзниците за денационализација.

Висината на највисоката брокерска провизија ја определува Комисијата за хартии од вредност.

Дали Република Македонија може да изврши откуп на обврзниците за денационализација пред рокот на нивното пристигнување ?

Може според услови и постапка кои ги утврдува Владата на Република Македонија. Откупените обврзници Република Македонија не може да ги препродава.

7.4 АКЦИИ

Акциите се интересни како можност за инвестирање на парите и како можност за стекнување на добивка

Што се тоа акции?

Акцијата е хартија од вредност со која се потврдува сопственоста на средствата вложени во акционерското друштво.

Со купување на акции, станувате делумен сопственик - акционер - во акционерското друштво. Имателот на акција се стекнува со правото на учество во добивката (добивање на дивиденда), доколку друштвото оствари профит, а зависно од видот и родот на акцијата, може да има право и на учество во управувањето (доколку поседува обични акции), односно по пат на гласање да ја одобрува деловната политика на друштвото и да наименува и разрешува директори. Сето ова значи дека акцијата всушност претставува потврда дека лицето вложило средства во некое акционерско друштво и со тоа лицето се стекнува со одредени права.

Во некои земји акциите се во вид на хартија додека во Македонија акцијата е дематеријализирана. Тоа значи дека таа во електронска форма е заведена во Централниот депозитар за хартии од вредност а акционерот добива потврда за сопственост.

Акционерски права

Најопштите права на акционерите се:

- Право на учество во добивката на акционерското друштво во сооднос со бројот на акциите односно учеството на акционерот во капиталот на друштвото;
- Правото на дивиденда зависи од висината на учеството на акционерот во капиталот на друштвото и е повисока ако акционерот поседува поголем број на акции. Дивидендата по правило се исплаќа во денари, но може и во нови акции (т.н. script дивиденда), ако собранието на акционери одлучи така.
- Право на дел од имотот на акционерското друштво во случај на негово ликвидирање;
- Учеството во имотот на друштвото во случај на негово ликвидирање во праксата е помалку актуелен материјален мотив на акционерите, затоа што се подразбира дека акционерите вложуваат во акционерски друштва од кои очекуваат успешно и профитабилно работење.
- Право на првенство на откуп на акциите при зголемувањето на капиталот на акционерското друштво, одн. при нова емисија на акции.

Покрај дивидендата, акционерите имаат уште еден мотив, кој е исто така значаен мотив при инвестирање во акции. Тоа е т.н. капитална добивка, која се изразува како разлика меѓу цената по која е продадена акцијата и цената по која била купена. Меѓутоа, важно е да се укаже дека е можна и обратна ситуација, а тоа е остварување на капитална загуба, кога парите се вложени во акции на друштво кое има проблеми и цената на неговите акции на пазарот паѓа.

Разните права на првенство за откуп на акциите од нова емисија, кои се сметаат за материјални права на акционерите, различно се уредени со одделните права. Покрај материјалните мотиви, кои се состојат од можноста на акционерите да откупат пазарно атрактивни акции, може да биде важен и мотивот да се оддржи постојното учество во капиталот на акционерското друштво.

Учесничкото право на акционерите, се содржи во нивното право да управуваат со акционерското друштво а се остварува преку учеството во органите на акцио-нерското друштво, најчесто преку собранието на акционерите. Покрај тоа, за уче-сничко право се смета и правото на добивање на информации за состојбите и резултатите во акционерското друштво.

Акционерите освен наведените права имаат и една обврска, а тоа е да ги уплатат целосно запишаните акции на акционерското друштво.

Зошто да ги инвестираме своите пари во акции?

Постојат неколку можности како да постапиме со заштедените пари. Може да ги чуваме дома а може да ги ставиме во Банка и за тоа да добиваме одредена камата. Чувањето на парите дома овозможува тие да се достапни и да се користат во секој момент но е поврзано со големи ризици при чувањето а исто така не овозможува и зголемување на износот на средствата со дополнителни добивки. Чувањето пак на парите во Банка носи одредена сигурност за средствата а исто така овозможува и добивање на одредени камати. Сепак висината на каматите во Банките е релативно ниска и не овозможува брзо оплодување на капиталот.

Една од можностите за вложување на заштедените пари е и нивно инвестирање во Акционерски Друштва односно нивно инвестирање во акции. Овој вид на инвестирање нуди можност за поголема заработувачка. Секако тоа повлекува и одредени ризици кои се поврзани со промената на вредноста на акциите. Инвестирајќи пари во акции чија што вредност пораснала по купувањето значи дека е остварена добивка со самото купување на акциите. Разликата помеѓу цената на акциите пред купувањето и цената на акциите при продавањето е всушност остварена добивка или во случај да вредноста на акцијата се намалила значи одредена загуба. Исто така со инвестирање на парите во акции постои можност за добивка и преку остварување на правото на дивиденда. Тоа значи дека друштвото во кое се вложени парите може, со одлука на акционерското собрание, на своите акционери да им подели дивиденда во вид на пари или во вид на нови акции.

Како да купите акции?

Постојат два начини на кои можете да станете акционер на некое акционерско друштво, односно да се стекнете со дел од тоа друштво:

1. Купување на акции од новата емисија: До потребниот капитал друштвото може да дојде по пат на нова емисија на акции кои ќе бидат наменети за јавноста, односно друштвото ќе изврши "јавна понуда на акциите". Друштвото емитент мора да ги презентира основните податоци за продажбата на акциите во т.н. Проспект и мора да ја огласи емисијата барем во еден дневен весник.

2. Купување на постоечки акции: Главната функција на Берзата е во секое време да овозможи купување и продавање на постоечките акции (трговија со акциите, т.н. секундарно тргување). Инвеститорите, било големи институции, било физички лица, не можат да делуваат за своја сметка на пазарот. Тие мораат да се обратат до брокерската кука, која е овластен учесник за тргување за да купи или продаде акции или обврзници во име и сметка на клиентот, бидејќи тргувањето со хартии од вредност се врши единствено преку овластени учесници - лица кои положиле посебен стручен испит за вршење на работи со хартии од вредност и се стекнале со звање овластен брокер.

Како да најдете брокер?

Пред да започнете, најдобро е да се консултирате со повеќе брокери за да ги споредите нивните услуги и провизиите што ги наплаќаат. Брокерството спаѓа во рамките на т.н. персонални услуги и може да се приспособи на Вашите специфични потреби. Вашиот избор на брокер ќе зависи од тоа што барате брокерското друштво да направи за Вас. Некои брокери се специјализирани само за тргување, други за нудење инвестициони совети или посебни услуги.

Тргување: ова е најевтина услуга, при што Вие едноставно го повикувате Вашиот брокер и му давате налог да купи или продаде некои акции по Ваш избор. Тој нема да Ви даде никаков совет, туку едноставно ќе ги спроведе Вашите инструкции и ќе се обиде налогот да се реализира.

Советници: брокерите што делуваат како советници ќе дискутираат со Вас за различните карактеристики на друштвата, односно хартиите од вредност што котираат на Берзата. Тие, исто така, ќе Ве советуваат дали треба да ги купите, да ги продадете или да ги задржите акциите во одредена друштво или како и кога да го зголемувате или намалувате Вашето портфолио.

Посебни услуги: клиентите кои сакаат некој друг да управува со нивното портфолио (листа) на акции би требало да користат услуги на некој брокер кој нуди т.н. посебни услуги. Вашиот брокер редовно ќе контактира со Вас и ќе Ве информира за акциите што ги купил или продал, за тоа колкава е вредноста на Вашето портфолио и за износите на дивидендите што се прокнижени на Вашата сметка во изминатиот период.

Доколку е направен избор на брокер кој ќе Ве застапува, следен чекор е потпишување на т.н. општ договор со клиентот. Овој договор е задолжителен и

со него точно се одредуваат услугите што брокерското друштво ги нуди и условите според кои брокерот делува во Ваше име.

Како да почнете?

Мора да одлучите дали сакате да инвестирате заради добивање на редовен приход или имате за цел Вашите средства да се зголемат со тек на време како резултат на пораст на цената на акциите, или заради комбинација на двете цели на инвестирање. Можеби, прво ќе сакате да купите мал број на акции во едно или две друштва.

Со време, може да одлучите да ги проширите Вашите инвестиции, со инвестирање во друштва од различни стопански сектори. Изборот може да го направите помеѓу релативно сигурните државни обврзници, преку акциите во големи, профитабилни друштва, до акции во нови и помали друштва кои се потенцијално поризични, но носат обично повисока добивка. Имајќи го ова предвид, советот на Вашиот брокер ќе биде особено значаен.

Вашиот брокер е стручен да Ве посветува како да направите избор од повеќето можности за инвестиции што Ви стојат на располагање. Откако ќе одлучите како да инвестирате, можете да почнете со правење на листа од акции и обврзници што во најголема мерка соодветствуваат на Вашите потреби.

Што се случува кога купувате акции?

Кога ќе му дадете инструкции на Вашиот брокер да купи акции, тој го извршува Вашиот налог на Берзата и ги купува истите по најдобра цена што може да се обезбеди на пазарот во времето на зделката. Со тоа Вие станувате сопственик на акциите. И покрај тоа што основните податоци за склучените трансакции ќе ги добиете непосредно по нивното извршување, брокерот ќе Ви достави писмена потврда која се нарекува извештај за клиент. Во него се содржани деталите за трансакциите што се извршени во Ваше име и сметка.

На Македонската Берза АД Скопје се применува системот на одложено порамнување, односно процесот на извршување на плаќањето од страна на купувачот и доставувањето на хартиите од вредност од страна на продавачот се врши на T+3, односно три работни дена од денот на тргување. Тоа подразбира дека Вие морате да го извршите плаќањето на купените акции на денот на порамнувањето.

Преносот што сте го направиле преку Берзата го врши посебно овластена институција Централен Депозитар за хартии од вредност.

Што се случува кога продавате акции?

Кога ќе му дадете налог за продавање, Вашиот брокер ќе се обиде да ги продаде Вашите акции по најдобрата можна цена на пазарот и доколку успее во тоа ќе Ви испрати “извештај за клиент”. Вие треба да го потпишете формуларот за продажба и веднаш да го вратите истиот на Вашиот брокер, заедно со потврдата за акции (која ја сте ја добиле од Централниот депозитар за хартии од вредност), за да ги добиете парите за продадените акции на денот на порамнувањето.

Колку ќе ве чини тоа?

Купувањето акции од нова емисија на акции не може да чини повеќе од цената на акциите по која тие се продаваат. За овие услуги не се плаќа провизија.

За купувањата и продавањата на постоечките акции, кое се врши преку Берзата, се плаќа провизија на брокерот и на Берзата. Бидејќи купувањата и продавањата се одвиваат преку брокерите, цената ќе зависи од видот на услугата што ја барате и вредноста на трансакцијата на која се пресметува брокерската провизија. Висината на провизијата може да се определи како % од обемот на трансакцијата или во апсолутен износ.

Кога плаќате?

Плаќањето за купените хартии од вредност, односно доставувањето на хартиите од вредност, мора да го извршите најдоцна до денот на порамнувањето, односно, според Правилата на Македонската Берза АД Скопје, најдоцна три работни дена по склучувањето на трансакцијата (T+3), со цел Вашиот брокер навремено да може да го спроведе порамнувањето на договорот.

Мерење на пазарот

Движењето на цените на акциите на друштвата ја изразува промената на мислењето на инвеститорите во врска со перформансите и перспективите на друштвата. Со следењето на вкупното движење на цените на еден одреден број акции, можно е да се добие начелна претстава за моменталната состојба во стопанството. Ова движење се мери со берзански индекси. Нивната функција е квантитативно да ги искажат дневните промени на пазарните цени во однос на базниот период (исто така и во однос на претходниот ден, месец, година и др.)

На утврдување на индексите работат многу организации во светот, а најпознати берзански индекси се оние на Dow Jones, Standard and Poor's, Financial Times. Многу берзи објавуваат и сопствени индекси.

Македонската Берза АД Скопје од 01.11.2001 година започна да пресметува и објавува берзански индекс. Полниот назив на индексот е Македонски Берзански Индекс, додека скратениот назив и ознаката е МБИ. Сите информации во врска со менувањето на МБИ индексот и состојбата со акциите може да ги добиете на www.mse.com.mk

Оданочување на дивидендите?

Персонален данок на доход: кога ќе ја добиете дивидендата, персоналниот данок на доход би требало да е платен од страна на друштвото, согласно важечката законска даночна стапка .

Данок на капитална добивка на трансакциите со хартии од вредност во наредните пет години не постои. Исто така, не постои оданочување на прометот со хартии од вредност.

Институции на пазарот на капитал

Комисија за хартии од вредност

Адреса: бул. Св. Климент Охридски, бр. 54 п.фах 859, 1000 Скопје
телефон: 02 3290 985, 3290 975; факс: 02 3114 199 e-mail: khv@sec.gov.mk
Интернет страница: <http://www.sec.gov.mk>

Комисијата за хартии од вредност е надлежна за спроведување на Законот за хартии од вредност, Законот за превземање на акционерски друштва, Законот за инвестициони фондови, како и за сите акти и правилници кои произлегуваат од овие закони.

Македонска берза за долгорочни хартии од вредност АД Скопје

Ул. "Мито ХаџиВасилев" бр.20, п.фах 852
тел. 3112-055, факс. 3112-069
e-mail: mse@mse.org.mk
Интернет страница: www.mse.com.mk

Македонската берза на долгорочни хартии од вредност АД Скопје е формирана на 13.09.1995 година, кога се одржа Основачкото собрание, а официјалното тргување започна на 28.03.1996 година. Македонската берза АД Скопје е прва организирана берза за долгорочни хартии од вредност во историјата на Република Македонија. Берзата беше основана како акционерско друштво кое што работи на непрофитна основа.

Почнувајќи од 20 јуни 2001 година (со новите амандамани од Законот за хартии од вредност), Македонската берза АД Скопје започна да работи на профитна основа со основачки капитал од 500.000 ЕВРА. Акционери на Македонската берза може да бидат било кои домашни и странски правни и физички лица. Сопственоста на поединечен акционер на Берзата е ограничена на 10% од основната главнина на Берзата.

Централен депозитар за хартии од вредност АД

Комплекс Банки бб
За акции: 3299-809, 3299-802, 3299-815
За обврзници: 3299-801
Факс: 3227-781
<http://www.cdhv.org.mk>

Целта на ЦДХВ е воспоставување на централен регистар за хартии од вредност, кој ќе ги опфати сите активни акции и обврзници во Република Македонија. Ова ќе резултира со подобар пристап и дистрибуција на информациите за издавачите и хартиите од вредност и тоа за:

- Имателите на хартии од вредност
- Странските инвеститори
- Трети лица (иматели на ограничени права)
- Издавачи
- Брокери
- Македонска Берза за долгорочни хартии од вредност
- Заложниот регистар
- Други овластени институции согласно законот.